

Digital delaktighet i Sverige

Om att inkludera alla i framtidens samhälle

Maria Svedin

UPPSALA
UNIVERSITET

Teknisk- naturvetenskaplig fakultet
UTH-enheten

Besöksadress:
Ångströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Hus 4, Plan 0

Postadress:
Box 536
751 21 Uppsala

Telefon:
018 – 471 30 03

Telefax:
018 – 471 30 00

Hemsida:
<http://www.teknat.uu.se/student>

Abstract

Digital inclusion in Sweden. About including everyone

Maria Svedin

Almost all Swedes today have access to the Internet, if not through the home then via the library or work. Despite this, around 20% of the population stand outside the information society in that they lack in knowledge, assistive usability tools or positive attitude towards technology and its influence on society. The main factors influencing the digital divide in today's society are age, disability and education, while the main reason for staying outside seems to be disinterest.

The question about digital inclusion is important as we now stand on the breaking-point between a society where the industry has had a prominent position for private as well as national economy and a digital society where access to the Internet is no longer about prestige, but where significant differences between users' knowledge levels can create a power gap. Gaps in access and use not only reflects already existing socio-economic conditions, but can also maintain and enhance these.

It is crucial for the future expansion of Internet usage how today's non-users feel about becoming users. To understand what underlies the motivations not to use computers is one of the keys to get non-users to embrace becoming users. Bridging the digital divide is not simply about enabling access or knowledge, or convincing and inspiring people to digital participation. It is also important to provide an understanding of how and why technology has such a big part of society.

To create an inclusive society on all levels and to keep the position as a leading IT-nation, Sweden has to focus on combining accessibility with a focus on creating knowledge through reliance on technology and to understand contemporary disconnected groups different needs and see them as potential users.

Handledare: Iordanis Kavathatzopoulos
Ämnesgranskare: Iordanis Kavathatzopoulos
Examinator: Anders Jansson
IT 10 023
Tryckt av: Reprocentralen ITC

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	3
Syfte.....	4
Metod.....	4
Tidigare forskning.....	4
Sverige. Globalt. Bredbandstillgång i Sverige.	
Begreppsdefinitioner.....	7
IT. IKT. Användarvänlig design. Interaktionsdesign. Konvergens.	
Funktionsnedsättning. Funktionshinder. Digital kompetens.	
Avgränsning.....	9
Översikt.....	9
Sammanfattning.....	10
FRÅN BONDESAMHÄLLE TILL INFORMATIONSSAMHÄLLE	12
Agrarsamhälle, 1700-talet.....	12
Industrisamhälle, 1800-talet.....	12
Tjänstesamhälle, 1900-talet.....	13
Informationssamhälle, 2000-talet.....	14
VAD ÄR DEN DIGITALA KLYFTAN?	16
Finns den digitala klyftan i Sverige?.....	16
Tillgång, kunskap, användning och motiv.....	17
Den digitala klyftans tre stadier.....	19
Faktorer som påverkar den digitala klyftan.....	20
Ålder. Funktionsnedsättning. Utbildning.	
Ointresse.....	23
Rädsla.....	24
Säkerhet. Stötande material.	
Näthat.....	25
Censur. Yttrandefrihet. Integritet.	
E som i engagemang.....	30
Nätrötter.	
Internet - en mänsklig rättighet?.....	32

DAGENS SAMHÄLLE OCH FRAMTIDENS	34
Vad innebär den digitala klyftan för dagens samhälle?.....	34
Vad kan den digitala klyftan få för konsekvenser för framtiden?.....	35
Hur den digitala klyftan bekämpas idag.....	36
Nationella politiska program samt kommuner och landsting. Övriga samhället.	
Den digitala klyftan i ett globalt perspektiv.....	40
Europa. Asien och Oceanien. Afrika. Nordamerika och Sydamerika.	
ANALYS	43
Diskussion.....	43
Slutsats.....	47
KÄLLFÖRTECKNING	49

INLEDNING

Inclusion is a cornerstone of the EU policy in the information society¹

Sverige har på bara 300 år gått från att vara ett jordbrukssamhälle till att vara ett informationssamhälle. Förändringen har varit genomgripande och den har gått snabbt, vilket har lett till stora skillnader mellan generationer. Enligt statistiska centralbyrån (scb) så ligger medelåldern hos högre ämbetsmän och politiker på 52 år, vilket gör det till den yrkesgrupp med högst medelålder i Sverige [54.]. Även verkställande direktörer, verkschefer, chefstjänstemän i intresseorganisationer, chefer för mindre företag och enheter ligger alla på en medelålder högre än 45 år. Det innebär att flera av beslutsfattarna i Sverige har växt upp i ett samhälle utan Internet och mobiltelefoner, något som är ett självklart inslag för de som växer upp idag. Den så kallade digitala revolutionen har inneburit mycket för såväl individ som samhälle, användning har skapat nya beteenden och nya normer.

De människor som inte har tillgång eller kunskap riskerar att ställas utanför samhället, vilket kan innebära svårigheter både vad gäller kontakt med företag och myndigheter så väl som vad gäller jobsökande och karriär, detta då arbetsmarknaden är uppbyggd av jobb som fordrar kontakt med datorsystem och där kompetens på området, eller en vilja till det, nästan ses som en självklarhet. Som undersköterska måste du till exempel, förutom det som ingår i arbetsuppgiften, även kunna hantera basfunktioner på en dator samt mobiltelefon. Fördelarna med att använda tekniken är påtagliga och dess betydande roll i samhället ökar ständigt, då företag och organisationer börjar främja onlinealternativ till bekostnad av personlig service. Men det gäller inte bara att ha tillgång, utan även att ha kunskap om hur de ska användas samt motivation att införskaffa denna kunskap.

Inom EU talar man om detta som eInclusion (digital delaktighet). I 2010 är EUs handlingsprogram för informationssamhället där en av hörnstenarna är just att inkludera medborgarna i det. Den talar för det positiva som informationsteknologi kan bidra med vad gäller ekonomi, samhälle och individuell livskvalitet.²

Den digitala klyftan är alltså skillnaden mellan de som har tillgång till och kunskap om modern informationsteknik och de som inte har det. Det går även att nämna en andra gradens digitala klyfta, där det inte enbart fokuseras på vem som använder Internet, utan även vad de använder det till och hur [59.].

1 http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/itemlongdetail.cfm?item_id=3642, 2010-01-07

2 http://ec.europa.eu/information_society/europe/i2010/index_en.htm, 2010-01-07

Syfte

Mina problemformuleringar kan sammanfattas i följande frågor:

- Vad är den digitala klyftan?
- Existerar den i dagens Sverige?
- Innebär den i sådana fall ett samhällsproblem?
- Vad kan den få för konsekvenser för framtiden?
- Hur bekämpas den idag?

Jag anser att detta är intressant då vi nu står på brytningspunkten mellan ett samhälle där industrin har haft en framträdande roll för såväl privat som nationell ekonomi samt kommunikation och information till stor del har varit icke-interaktiv och ett digitalt samhälle där tillgång till Internet inte längre handlar om status, men där kunskap om detsamma kan innebära makt. Denna maktfråga anser jag ur demokratisk synvinkel vara viktig, då människor med mindre kunskap lätt kan bli utnyttjade.

Min målsättning är att få en sammanfogad och uppdaterad bild av hur det ser ut inom området i dagens Sverige.

Metod

Jag har valt att enbart skriva en teoretisk uppsats, på grund av uppsatsens ramar på 30 hp. Genom att gå igenom rapporter, uppsatser och artiklar som har skrivits inom området samt använda mig av kompletterande statistik från SCB besvarar jag frågorna definierade i stycket ovan.

I ett större arbete skulle jag kunna fokusera på att även involvera intervjuer och enkäter, för att på det sättet kunna bygga min egen statistik. För vad gäller Internetstatistik så kan det vara svårt att veta hur olika undersökningars ofta varierande resultat bör tolkas. Jag har i min uppsats valt att gå på World Internet Institute's årliga Internetstatistik. I en rapport av Findahl visade det sig att den inte skiljde sig nämnvärt från den statistik som SCB, PTS eller Mediebarometern fått fram. Den största skillnaden återfanns i skattningen av hur många äldre som använder Internet, detta då det är där ”som mätproblemen är som störst och Internetstatistiken har sina brister” [15.]. Då det ofta är äldre som diskuteras vad gäller den digitala klyftan så ser jag detta som ett problem.

Tidigare forskning

Sverige

Digitala klyftor - förr, nu och i framtiden. 2003

En rapport skriven på Justitiedepartementets uppdrag, i syfte att kunna ligga som grund till en

övergripande politisk strategi för att minska de digitala klyftorna. Beskriver begreppet digitala klyftor, redogör dess utveckling i Sverige samt förslag på åtgärder för att minska dem.

Digitala klyftor. Delrapport. 2007

2007:6 Digitala klyftor – Insatser för att överbrygga dessa. Redovisning av ett regeringsuppdrag.

Statens institut för kommunikationsanalys (SIKA) har på uppdrag av regeringen kartlagt de insatser som gjorts och görs i samhället för att överbrygga digitala klyftor. Diskussion kring begreppet digitala klyftor. En översiktlig analys av forskningen på området samt en sammanställning av vilka insatser som har gjorts och görs för att överbrygga digitala klyftor med förslag på övriga åtgärder.

Internetframsyn – så blir Sverige en ledande internetnation år 2015. 2008

Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) anser att Sverige för att behålla sin ledande position som framstående Internetnation bör inse sina styrkor och svagheter inom området. I projektet Internetframsyn har de kartlagt styrkeområden samt hot och möjligheter. De har även sett över vad som krävs inom infrastruktur, användning, kunskap och ledarskap för att vara just en framstående Internetnation. Projektet drevs under 2007/08 och hade som syfte att identifiera centrala framtidsfrågor och komma med förslag på hur dessa kan hanteras för att Sverige år 2015 skall vara en framstående Internetnation

Internet 15 år. Visionerna möter vardagsverkligheten - om hur svenskarna blev Internetanvändare. 2009

En rapport som med hjälp av statistik och trendrapporter utreder vilka effekter som Internetutvecklingen har haft på det svenska samhället. Ett resonemang om vad som bör ske Med Internet I Sverige under de kommande 15 åren förs även.

Who are Excluded and Why? A Study of the Non-Users of the Internet. 2009

Utreder ickeanvändandet av Internet under tre frågor, där den första handlar om vilka politiska, ekonomiska, sociala och kulturella faktorer som påverkar deras ickedelaktighet. Den andra frågan avser att skilja mellan olika grupper av ickeanvändare och ta reda på deras olika motiv till att använda Internet samt om där finns några särskilda hinder för delaktighet. Då ett vanligt svar på den frågan är ointresse syftar den tredje frågan till att genomlysna detta och försöka finna vad som ligger bakom detta.

World Internet Institute, Svenskarna och Internet 2009.

En årlig rapport från forskningsinstitutet World Internet Institute (Wii) i samarbete med Stiftelsen för Internetinfrastruktur (.SE) över hur Internetanvändningen utvecklas och förändras i det svenska samhället. Utgår från en revolving panel design om ca 2017 personer med tillhörande kontrollgrupp.

Ambient Sweden. 2010

Ett projekt som går i samma anda som Internetframsyn, syftet är att både säkra och flytta fram Sveriges positioner inom framtidens internet. De anser att Sverige bör ta steget mot ett Internet som tillgodoser "varje användares behov av tillgänglighet, kapacitet och säkerhet; ett personligt Internet med nyttiga och användarvänliga tjänster".

Globalt

Falling Through the Net: Defining the Digital Divide. 1999

Rapport som undersöker amerikanska hushålls tillgång till telefon, dator och Internet, samt vilka som inte har det. Introducerar den digitala klyftan som en av de främsta frågorna vad gäller ekonomi och civilrätt.

The Digital Divide in 2025 . An independent study conducted for BT. 2004.

En rapport med huvudsyfte att sammanställa senaste fakta om den digitala klyftans påverkan i Storbritannien samt att försöka belysa konsekvenserna av digitala klyftan år 2025 om den inte tacklas.

Digital Divide: The Three Stages. 2006

Nielsen delar upp den digitala klyftan i tre stadier, där han anser att den ekonomiska inte längre är en fråga i västvärlden. Istället är det användbarhet och makt som står för den digitala klyftan numera.

The world in 2009: ICT facts and figures. 2009.

Statistik som visar på snabb tillväxt vad gäller IKT världen över.

Bredbandstillgång i Sverige

Bredbandsstrategi för Sverige. 2009

En strategi från Regeringen för Sverige som tydliggör politikens inriktning och är anpassad till dagens situation samt de utmaningar som landet står inför. Presenterar vad som fokus bör ligga på för att Sverige ska ha bredband i världsklass.

Täckning med minst 144 kbit/s. 2009

Schablonberäkning av kostnaden för att förse alla i Sverige med tillgång till Internetaccess med hastigheter om minst 144 kbit/s. Synen på och frågeställningar kring samhällsomfattande tjänster, vad gäller elektroniska kommunikationsnätverk och kommunikationstjänster, när det kommer till att möta utmaningar på EU-nivå, särskilt vad gäller tillgång till bredband. Ett syfte är att inleda en diskussion om vad som är lämpligt att omfatta i begreppet samhällsomfattande tjänster i framtiden samt vad som är att betrakta som funktionellt tillträde till Internet.

Bredbandskartläggning 2008. En geografisk översikt av infrastrukturen för bredband i Sverige. 2009

Sverige har generellt sett en god tillgång och en relativt hög kapacitet i accessnäten. Dock saknas bredbandsinfrastruktur i vissa områden där det finns bofasta människor eller företag. Ser det som påtagligt att Sverige kan halka efter inom bredbandsområdet samt förlora i konkurrenskraft om inte konkreta mål och satsningar sätts upp för investeringar i bredband.

Begreppsdefinitioner

Den 24 mars 2010 anordnade .se en hearing om kunskap för digital delaktighet. En av deltagarna³ ställde i slutet en fråga om hur de i panelen egentligen definierar *IT*. Det är en viktig frågeställning, då det är ett centralt begrepp i debatten, men det sällan tycks givet. NE definierar det som ett "samlingsbegrepp för de tekniska möjligheter som skapats genom framsteg inom dator teknik och telekommunikation"⁴. Det vill säga, en teknik som bygger på att informationen är digital och använder datorer och telekommunikation för att samla in, bearbeta och överföra denna. Beteckningen *ICT* (Information and Communication Technology), det vill säga informations- och kommunikationsteknik (IKT), används då telekommunikationens roll betonas särskilt.

Användarvänlig design definierar jag som en utvecklarprocess som fokuserar både på vem som gör vad, när, var, hur och varför. Detta brukar kallas för *interaktionsdesign*, som bland annat

³ <http://twitter.com/juliaskott>, 2010-03-11

⁴ <http://www.ne.se/lang/it/214244>, 2010-03-11

handlar om att utforma interaktiva ting ur användaraspekt är ett exempel som går att tillämpa. Målet bör vara ett system som ändamålsenligt för sin kontext. Att simplicera processen anser jag vore att göra användarna en björntjänst, vilket i ett längre perspektiv motverkar sig självt.

Konvergens, det vill säga sammansmältning av olika tekniker, till exempel genom att avgränsande skillnader försvinner mellan datateknik, telekommunikation samt övrig kommunikation. ”Termen konvergens används till exempel för att beskriva att teknik och tjänster likriktas i fasta nät och mobilnät”.⁵ Inom informationssamhället är det viktigt att detta inte enbart betraktas ur en teknisk eller ekonomisk synvinkel, utan att även de sociala och demokratiska aspekterna tas upp.

En *funktionsnedsättning* är en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. Med *funktionshinder* avses den begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen. Det handlar ”framförallt om bristande tillgänglighet i omgivningen”⁶. De funktionsnedsättningar som kan ha betydelse som begränsande faktor för digital delaktighet är:

- Nedsatt rörelseförmåga. Viktigt att tänka på är att utrustning ska utformas och placeras så att den är användbar, lätthanterlig och lättillgänglig.
- Nedsatt syn och läs- och skrivsvårigheter. Viktigt att tänka på är att anpassa textens struktur och layout för bästa möjliga läsbarhet, bygga upp offentliga webplatser enligt antagna normer så att de kan läsas med ett så kallat talsyntesprogram samt eventuellt tillgängliggöra informationen i alternativa format (punktskrift, tal, kassett, Daisy-talbok).
- Nedsatt kognitiv förmåga. Viktigt att tänka på är informationen ska vara konkret och tydlig. Användning av entydiga symboler kan underlätta.
- Läs- och skrivsvårigheter. Viktigt att tänka på är att skapa en layout med bästa möjliga läsbarhet.

Inom dessa ramar kan även psykisk funktionsnedsättning finnas med. Enligt SCB så har omkring en miljon människor mellan 16 och 64 år funktionsnedsättning, men de vanligaste är rörelsehinder, astma eller allergi [3. s.10]. HSO⁷ å sin sida anger att en av fem har en funktionsnedsättning i Sverige, men anger inget åldersintervall för sin beräkning, vilket kan bidra till den större siffran.

Hösten 2006 listade EU-kommissionen en referensram med åtta nyckelkompetenser för ett livslångt lärande [9.]. Syftet var att fastställa vad som är nödvändigt för "personlig utveckling, aktivt medborgarskap, social sammanhållning och anställbarhet i ett kunskapsbaserat samhälle" samt ge möjlighet för medborgarna att "utveckla och uppdatera sina nyckelkompetenser under hela livet". Det är en kombination av kunskap, färdighet och attityder för att kunna anpassa sig till en

5 <http://www.nyteknik.se/uppslagsverk/konvergens>, 2010-03-11

6 <http://app.socialstyrelsen.se/termbank/ViewTerm.aspx?TermID=4182>, 2010-03-11

7 <http://www.hso.se/>, Handikappförbundens samarbetsorgan, 2010-03-11

omvärld som bygger på föränderlighet. En av dessa är *digital kompetens*, vilket de definierar som "säker och kritisk användning av informationssamhällets teknik i arbetslivet, på fritiden och för kommunikationsändamål". I detta ingår god kunskap om hur tekniken fungerar, den roll den spelar samt vilka möjligheter som den kan ge. Men de anger även att användaren bör "vara medveten om frågor som rör den tillgängliga informationens validitet och tillförlitlighet och de juridiska och etiska principer som interaktiv användning av informationssamhällets teknik innefattar". I digital kompetens ingår även förmågan att ha en kritisk och reflekterande attityd till IKT samt inneha en grundläggande informationskompetens.

Avgränsning

De snabba teknologiska förändringar som sker skapar även de en segregation, programmerare och utvecklare tillhör en annan generation och/eller gruppering än de som använder sig av programvaran och har kanske svårt att riktigt förstå vilka utmaningar som användarna egentligen ställs inför. Jag kommer i min uppsats inte att gå igenom hur datorsystem kan utformas för att motverka detta eller hur utvecklare bör agera, utan kommer enbart att hänvisa till intuitiva och användarvänliga lösningar utan att gå närmare in på hur de kan eller bör se ut.

Även om jag i ett avsnitt kort tar upp hur situationen ser ut globalt vad gäller den digitala klyftan så är också det enda fokus som kommer att läggas på det. Hur det ser ut i Sverige samt det svenska samhället är min utgångspunkt.

Översikt

Uppsatsen inleds med ett historiskt kapitel, en översiktlig historiebeteckning av hur Sverige har förändrats från ett glesbebyggt jordbruksland till ett urbaniserat informationssamhälle. Detta för att belysa hur tekniken förändrar samhället och dess normer, samt hur det ofta är de som hänger med i utvecklingen som gynnas.

Efter detta kommer en genomgång av vad den digitala klyftan egentligen är. Jag går igenom de tre mest framträdande faktorerna ålder, funktionsnedsättning och utbildning, samt det ointresse som finns bland icke-användare. Efter detta kommer en genomgång vad gäller att råka ut för bedrägerier, trakasserier eller stötande material. Efter att kort ha gått igenom censur, yttrandefrihet och integritet avslutar jag kapitlet med att diskutera Internet som en politisk arena.

Detta avslutas med ett kapitel om vad den digitala klyftan innebär, såväl individuellt som nationellt som globalt. Jag kommer där även att gå igenom vad den kan få för konsekvenser för framtiden, samt olika initiativ som tas för att bekämpa den.

Sammanfattning

Från att då begreppet digital klyfta myntades i mitten 1990-talet handla om fysisk tillgång till teknologi har det nu evolverat till att vara en fråga om kunskap och användbarhet samt ett fokus på vad Internet används till samt hur det används. Ju mer IT blir involverat i samhället, desto mer riskerar de som inte är digitalt delaktiga att helt eller delvis ställas utanför olika samhällsfunktioner. Om där är för stora skillnader mellan användarnas kunskapsnivåer så kan en makt- och användbarhetsklyfta uppkomma.

Digital delaktighet handlar inte enbart om att ha resurser såväl infrastrukturellt som ekonomiskt, utan även om kunskaps- och kulturella resurser, att förstå hur Internet fungerar och vad det kan ge för möjligheter snarare än ren teknikkunskap. I detta ligger att problematisera frågan om användning och nytta av mediet. Möjligheten till att ständigt vara uppkopplad och tillgänglig kan leda till ett tvång om detsamma då digitala medier tar en allt större plats i samhället.

I princip alla svenskar har idag tillgång till Internet, om inte via hemmet så via bibliotek eller arbete. Omkring 62% av befolkningen är dagliga användare. Trots detta så står omkring 20% av befolkningen utanför informationssamhället i det att de har dåliga eller bristfälliga kunskaper. De faktorer som främst *påverkar* den digitala klyftan i dagens samhälle är ålder, funktionsnedsättning och utbildning, medans den främsta *anledningen* till stå utanför informationssamhället tycks vara ointresse. Detta kan botten i att de som står utanför inte känner sig delaktiga i utvecklingen inom området, en personlig ståndpunkt mot teknik och användande eller en rädsla för tekniken. I dagens samhälle går det fortfarande att stå utanför informationssamhället, då information även finns tillgänglig analogt. En allt mer krävande arbetsmarknad ställer dock krav på baskunskaper vad gäller IKT.

Klyftor i tillgång och användning inte bara speglar befintliga socioekonomiska förhållanden, utan kan även verka för att upprätthålla och öka dessa. I ett samhälle där teknologi sannolikt kommer att involveras allt mer i våra liv och där samhället allt mer kommer att förutsätta och funktionera kring tron att dess medborgare har tillgång, kunskap och intresse för ny teknologi så lär konsekvenserna av att stå utanför med största sannolikhet enbart att bli allvarigare med tiden.

Att överbrygga den digitala klyftan handlar inte enbart om att möjliggöra tillgång eller kunskap. Projekt som fokuserar på nybörjarhjälp och startpaket gör det enklare för dem som har ett intresse av att lära sig, men det kommer inte att till fullo lösa de huvudsakliga orsakerna bakom den digitala klyftan. Det handlar inte enbart om att övertyga och inspirera människor till digitalt deltagande genom att fokusera på vilken roll tekniken skulle kunna ha i deras liv, utan även om att ge en förståelse för hur och varför tekniken har en så stor del i samhället.

Det handlar om att integrera tekniken i de kulturella strukturer som finns, för att göra den

meningsfull och användbar. Det är även viktigt att förstå nu bortkopplade gruppers behov och se dem som potentiella användare. Antaganden i stil med att deras beteende kommer att vara detsamma som hos nuvarande användare är begränsande och kan vara en orsak till deras utanförskap.

Att stänga den digitala klyftan är en kontinuerlig process, där fortsatt hjälp krävs för att den digitala klyftan inte ska uppstå på nytt. Kunskap är en färskvara då tekniken hela tiden går framåt och förändras. För att i framtiden kunna stå som ett föregångsland vad gäller den digitala delaktigheten krävs att vi förenar fokus på tillgänglighet med fokus på att genom kunskap skapa tillit till tekniken.

FRÅN BONDESAMHÄLLE TILL INFORMATIONSSAMHÄLLE

Technology is neither good nor bad. Nor is it neutral.⁸

Det samhälle som vi har nått fram till idag har sina rötter i historien, där det går att se ett starkt samband mellan teknik- och samhällsutveckling. En gång etablerad, förändrar tekniken verkligheten och samhället för allt och alla för all framtid. Så, även om hjulet uppfanns för tusentals år sedan så formar och påverkar det än idag det samhälle vi lever i. Det går inte att säga att teknik skapar enbart positiv utveckling, då all utveckling inte är av godo i vare sig ett kortsiktigt eller långsiktigt perspektiv. Men om tekniken får genomslagskraft så leder den onekligen till någon form utav utveckling.

Agrarsamhälle, 1700-talet

De flesta västeuropeiska länder genomgick under den här tiden en omvandling och utveckling vad gäller jordbruk och landsbygd. Förbättrad jordbruksteknik och större jordbruk innebar bland annat ökad produktivitet. Till skillnad från övriga Europa där det var städernas köpmän som kontrollerade produktion och distribution av varor, var det den nya bondeklassen med dess fria bönder en mäktig kraft i den svenska samhällsutvecklingen [21. s.68]. Då produktionen av livsmedel ökade samt krävde mindre arbetskraft skedde en geografisk och social rörlighet, där många övergav landsbygden för att sysselsättas i städernas framväxande industrin. Bättre ekonomi och en ökad konsumtion gjorde att den sociala strukturen, människors vardag och livsstil förändrades.

Industrisamhälle, 1800-talet

Under detta århundrade började Sverige som ett landsbygdssamhälle, men i samband med den industriella omvandlingen, en ökad urbanisering och utbildning så började samhället att förändras. Jordbruk började få en minskad betydelse i Sveriges ekonomi samtidigt som det politiska systemet förändrades⁹ och samhället började gå från ett ståndssamhälle, där börd spelade roll, till ett klassamhälle där sysselsättning var viktigare för individens position.¹⁰ Den fysiska infrastrukturen utvecklades, där utbyggnad av järnväg, kanalbyggen, elektricitet, telefonnät samt postväsendets

8 Melvin Kranzbergs första av sex ”laws of technology”

9 Ständsriksdagen avskaffades 1866 då Representationsreformen, 1866 års riksdagsordning infördes. Rösträtten var dock inkomstgraderad, vilket innebar att de flesta inte hade någon rösträtt. 1909 infördes proportionell rösträtt för män och först 1919 fattades ett beslut om lika och allmän rösträtt för kvinnor och män. Det var dock först 1989 som alla svenskar över 18 år fick rösträtt.

10 Ståndstillhörigheten avskaffades formellt genom riksdagsbeslut 1865.

utveckling spelade en stor roll. Marknaden utvidgades och handel mellan länder ökade. Men även satsningar på utbildning var av stor vikt, med allmän folkskola från 1842 så väl som tekniska skolor och anstalter för högre utbildning.

Tjänstesamhälle, 1900-talet

1900-talet är ett århundrade där mycket har förändrats och mycket har skett, på bara några generationer har vi utvecklat ett helt nytt samhälle och därmed formulerat nya villkor för mänskligheten.

Under första världskriget (1914-1918) ledde importbrist och svaga skördar till att den svenska industrin började tillverka varor som tidigare importerats, vilket i sin tur under mellankrigstiden banade väg för en stark industriell expansion.

Med vad som är känt som "den svarta torsdagen" (24 oktober 1929) inleddes Wall Street-kraschen på börsen i New York. Denna ses ofta som inledningen till depressionsåren på 1930-talet. Sverige drabbades av krisen i form av fallande jordbrukspriser och snabbt växande arbetslöshet. Även tiden närmast efter andra världskriget (1939 – 1945) befann sig hela Europa i social och ekonomisk oro, vilket bidrog till en omfattande arbetslöshet. Efter kriget växlade dock detta istället till en ekonomisk expansion vilken ökade efterfrågan på arbetare, som i sig ledde till att allt fler kvinnor började förvärvsarbeta [21. s.342]. De uppgifter som kvinnorna tidigare oavlönat utfört i hemmet (så som vård och omsorg) flyttades nu över till arbetsmarknaden.

Ett tjänstesamhälle karaktäriseras av att en statistiskt större andel av befolkningen är sysselsatta inom tjänstesektorn, att ekonomin domineras av privat och offentlig tjänstesektor samt att informations- och kunskapsbaserade tjänster är en viktig del. Detta kan på 1960-talet sägas ha ersatt industrisamhället i Sverige. Några förklaringar till detta kan ha varit industrins behov av forskning, utbildning, transporter och finansiella tjänster, samt den stigande inkomstnivån som ledde till en ökad privatkonsumtion och därmed efterfrågan på resor, sjukvård och kultur.

Sverige hade i och med bland annat urbaniseringen gått från ett samhälle där sockenstämman hade makt och inflytande över människor. Nu började även kyrkan förlora sitt inflytande, vilket ledde till ett mer sekulariserat samhälle. Ju längre in på 1900-talet vi kommer, desto mer börjar vi även gå från kollektivets bästa till individens valfrihet samt ett samhälle där social rättvisa är underordnat samhällseffektivitet. En högre materiell levnadsstandard har lett till bland annat masskonsumtion, själva grundbetingelserna för människan har förändrats.

Mellan 1850 och 1950 var den ekonomiska tillväxten i Sverige den högsta i västvärlden, mycket tack vare att industrin moderniserades och reformerades. Men det har under de senaste decennierna kommit många hårda slag mot den svenska industrin, som exempel den internationella oljekrisen

1973 samt nu senast finanskrisen 2008.

Informationssamhälle, 2000-talet

Den senare delen av 1900-talet har informationsteknologin varit definierande. Datoriseringen började på myndigheter, organisationer och storföretag, för att sedan sprida sig vidare ner till den enskilde medborgaren. Ur detta har informationssamhället vuxit fram. Det är ett begrepp som syftar på att ”informationen ersatt kapitalet som maktbas i samhället”¹¹. I det ligger att massmediernas inflytande över människor har växt. I och med att industrin blivit allt mer automatiserad och därmed sysselsätter färre börjar informations- och kommunikationsrelaterade yrken (till exempel inom utbildning, underhållning, information och media) spela allt större roll.

Telefonin utvecklades även den och mobiltelefonin började ta plats i samhällsutvecklingen. Enligt Post- och telestyrelsen (PTS) finns det i dag cirka tio miljoner mobilabonnemang och över fem miljoner fasta teleabonnemang i Sverige.¹² Mobiltelefoni kan sägas ha förändrat människors sätt att leva och kommunicera.

De som befinner sig i arbetslivet idag är födda mellan 1940-talet och 1990-talet. Skillnaderna mellan generationerna är stora. 40- och 50-talister är uppvuxna i det svenska folkhemmet under socialdemokratiskt styre. En tid som präglades av arbete för välfärdsstaten och en optimistisk syn på framtiden. Med sin monopolställning hade massmedierna en stor inverkan över formandet av deras världsbild.

80- och 90-talister har växt upp med tekniken ständigt närvarande i sina liv. Ledord för denna tid är förändring och mångfald. I slutet av 80-talet började tillgång till kanaler utöver SVT nå de svenska hemmen via satellit och kabelnät. Det fanns då inte längre en enhetlig källa för upplysning och underhållning utan det gällde att sälla bland det som fanns. Detta leder till att fler formar sin egen världsbild utifrån den ställning de tar och det urval de gör i massmediernas ständiga och breda flöde.

En stor skillnad mellan generationerna är vilka som påbörjat en högre utbildning. Historiskt sett var det främst de högre klasserna som vidareutbildade sig, främst för att det var de som hade råd. 1944 utgjorde dessa enbart 5% av befolkningen, men svarade för 80% av tillströmningen till universitetet. 1950 var motsvarande siffror 27% och 88% [5. s.154]. 1993 däremot stod andelen nybörjare på universitet från högre tjänstemannahem för 33% och andelen från arbetarhem för 18%. 2004 hade detta förändrats till 28% respektive 24% [25.]. Den sociala bakgrunden börjar alltså ha mindre betydelse för högre utbildning.

11 <http://www.kil.se/upload/Forvaltning/Kommunkansliet/%C3%96versiktsplan%202010/13%20Register.pdf>, 2010-03-11

12 <http://www.pts.se/sv/Telefoni/>, 2009-11-25

Men även synen på arbete kan sägas ha ändrats. I dagens samhälle är det få som stannar på samma arbetsplats under hela arbetslivet. Vi byter både jobb och yrke fler gånger än tidigare generationer och vi ställs samtidigt under andra krav. Att det är så många som i dagens läge studerar vidare kan delvis bero på att tillgången till arbete har minskat. Det kan numera vara svårt att få ett arbete med enbart en gymnasieutbildning i ryggen (såvida den inte är yrkesinriktad). Med ett relativt arbetslöshetsstal¹³ bland ungdomar (15-24 år) på 29,1% var 40,1% av dem heltidstuderande som sökte och kunde ta arbete [58.]. Bland hela befolkningen (15-74 år) var motsvarande siffror 9,4% samt 24,3%. Att studera kan därmed ses som ett sysselsättningsalternativ i väntan på arbete.

Det går inte längre att gå ner till fabriken dagen efter studentexamen och be om ett arbete, utan ett arbete är numera slutmålet i en djungel av CV-skrivande, personligt brev-formulerande, kontaktnät och en ständig kamp mot övriga arbetssökande.

13 Avser andelen arbetslösa av antalet personer i arbetskraften. Arbetskraften utgörs av personer som antingen är sysselsatta eller arbetslösa. Personer som studerar (såvida de inte aktivt söker ett arbete och är beredda att ta ett arbete, då räknas de som arbetslösa), pensionärer, hemarbetande, värnpliktiga eller långvarigt sjuka klassifieras som ej i arbetskraften eller med synonymen utanför arbetskraften.

VAD ÄR DEN DIGITALA KLYFTAN?

It's not about owning a computer, it's about understanding the values and life advantages of being online, and until you as an individual understand what that means to you, the piece of kit/technology is irrelevant.¹⁴

Uttrycket "Digital klyfta" myntades 1998 i en rapport från NTIA (National Telecommunications and Information Administration). Den undersökte vilka amerikanska hushåll som hade tillgång till telefoni, datorer och Internet, samt vilka som inte hade det. De beskriver klyftan som skillnaden mellan de som har tillgång till ny teknologi och de som inte har det [28.].

Sedan dess har uttrycket evolverat från att vara en ekonomisk klyfta där tillgång är det största problemet, till en fråga om kunskap och användbarhet samt ett fokus på vad Internet används till samt hur det används. För att kunna ta fördel av de IKT-tjänster som utvecklas krävs inte enbart teknologin, utan även möjlighet och kunskap till användning av dem. Om denna klyfta är stor, så finns det en risk att vissa grupper helt eller delvis ställs utanför olika samhällsfunktioner. Ju mer IT blir involverat i samhället, desto större riskerar klyftan att bli mellan de som har tillgång till de tekniska verktygen samt kunskap att använda dem och de som inte har det.

För att stänga den digitala klyftan krävs det att tillgång och kunskap undersöks. I de fall där det finns någon som inte har någon av dessa, undersöka orsaker och försöka hjälpa dem om intresset finns, eller om det inte finns försöka väcka ett intresse för det. Detta är en kontinuerlig process, där fortsatt hjälp krävs för att den digitala klyftan inte ska uppkomma på nytt. Kunskap är en färskvara då tekniken hela tiden går framåt och förändras.

Finns den digitala klyftan i Sverige?

I princip alla svenskar har tillgång till Internet någonstans, om inte i hemmet så via bibliotek, arbete eller Internetcaféer. En genomgång av sammanställningar från år 2000 samt från år 2009 visar att se att användningen av Internet har ökat inom alla åldersgrupper. Trots detta så är den fortfarande låg inom de äldre generationerna, där Internetanvändarna är aktiva men få. Som exempel kan ges att det bland de Internetanvändare som är 65 år och äldre använder 77% e-post, men dessa i sig motsvarar endast 14% av den totala befolkningen som är 65 år

14 John Fisher, 4. s.11

och äldre. På samma sätt är det 41% mot 8% som utför bankärenden via Internet [67.].

Tillgång, kunskap, användning och motiv

I rapporten *Digitala klyftor - förr, nu och i framtiden* har en modell med fyra variabler tagits fram för att beskriva klyftan[2.]. Andersson¹⁵ anger att denna modell är framtagen för att på ett enklare sätt identifiera vilka hinder olika grupper möter vid Internetanvändning, samt för att identifiera vart de fastnar.

Den första avser *tillgång* till dator och Internetuppkoppling. Enligt definitionen behöver det inte vara tillgång i hemmet, utan kan även avse skola, arbetsplats eller bibliotek, och den sätter heller ingen undre gräns på överföringshastighet. Jag anser att detta är en begränsande definition, utan tillgång hemma så kan det vara svårt att använda datorn på ett kvalificerat sätt samt att göra sig bekant och säker med dess funktioner. Vad gäller överföringshastighet så är även det någonting som bör definieras. Det kan vara svårt att använda Internet med en allt för dålig uppkoppling, då websidor tenderar att bli allt rikare vad gäller innehåll. Detta är någonting som lätt kan leda till att användaren tröttnar på laddningstider och otillgänglighet och överger i värsta fall mediet.

Enligt Bredbandskartläggningen 2008 (som avser tillgång om minst 2 Mbit/s) så har en IT-infrastruktur med hög överföringshastighet ”en central roll i samhällsutvecklingen: bredband bidrar bland mycket annat till att det skapas förutsättningar för ekonomisk tillväxt och sysselsättning i hela landet” [53. s.3]. Datortätheten i Sverige är dock tämligen god. Omkring 86% av befolkningen över 16 år har tillgång till en dator i hemmet och 83% har tillgång till Internet, varav 78% har tillgång till bredband [65.]. Med bredband avses alla former av uppkopplingar utöver uppringda anslutningar. Mobilt bredband, eller användning av mobilt Internet via 3G-uppkoppling, klassificeras som bredband. Någon definition av olika uppkopplingshastigheter används inte. Hela 99,9% av befolkningen har grundläggande förutsättningar för att få bredband [53. s.46].

Den andra avser att användaren har den *kunskap* som krävs för att effektivt kunna använda Internet. Delvis den rent tekniska kunskapen som kan knytas till hårdvaran, delvis en mer mjukvarubaserad kunskap som fokuserar på grunderna för att kunna använda och tillgodogöra sig en applikations möjligheter. Men detta kan även knytas till begreppet informationskompetens, vilket är förmågan att kunna använda, bearbeta och utvärdera

15 Annika Andersson, doktorand vid Handelshögskolan vid Örebro universitet, område e-learning i utvecklingsländer och eGovernment.

information på ett effektivt sätt. Det handlar även om att kunna identifiera när man behöver information samt hur man skall definiera sin fråga och var man söker svar. Enligt Nielsen¹⁶ så kan så mycket som 30-40% av Internetanvändarna ha en låg informationskompetens [44.]. De som i dagsläget inte är aktiva användare tillhör med största sannolikhet denna grupp, vilket gör det värt att uppmärksamma. Särskilt sidor som riktar sig till en bred publik, som myndigheter och företag, bör ta hänsyn till detta. Användbarhetsvänlig design kan motivera användare att lära sig mer genom att inte skrämman bort dem vid första anblicken eller försöket.

Den tredje avser att personerna i fråga faktiskt *använder* mediet. Detta kan mätas i avsatt tid och/eller vad för aktivitet som de använder det till. Omkring 62% av befolkningen (78% av Internetanvändarna) är dagliga användare. Skillnader vad gäller ålder och kön går dock att se. I gruppen 16-35 år är över 80% dagliga användare. Som lägst använder de sig av Internet 1 timme i veckan, som mest 50 timmar eller mer. Män ägnar sig i genomsnitt 12 timmar i veckan åt Internet hemma och kvinnor 9.5 timmar. Det är män i gruppen 16-25 år som står för den största skillnaden här, då de använder sig av Internet mer än alla andra. Vad gäller aktiviteter så är det främst den praktiska nyttan som står i centrum. Det används till att använda e-post, betala räkningar, läsa nättidningar samt söka information (så som tidtabeller, produktinformation, lexikon med mera). De yngre grupperna är mer benägna att använda Internet till underhållning, så som spel, communitys och film.

Den fjärde variabeln avser *motiv*, den eller de olika anledningar till att människor faktiskt använder eller inte använder Internet i den utsträckning som de skulle kunna göra det. Detta är inte detsamma som motivation, utan fokuserar mer på skäl och drivkraft. IT-kommissionen har delat in denna variabeln i fyra olika typer [29. s.42].

- *Livsstilsmotivet*, där det med hjälp av IT är möjligt att sätta samman individuella lösningar där både arbete, boende och familj är möjligt att förena. (Exempel: distansarbete, flexibla lösningar eller underlätta för funktionshindrade.)
- *Nyttomotivet*, som används på de områden där IT kan erbjuda enklare, billigare eller mer ändamålsenliga alternativ. (Exempel: söka information, läsa tidningar och betala räkningar.)
- *Underhållningsmotivet* fokuserar på datorn som ”tidsfördriv”. Drivkraften här är att man finner det kul. (Exempel: datorspel, släktforskning, forum.)

¹⁶ Jacob Nielsen har doktorerat i gränssnittsdesign och datavetenskap vid Danmarks Tekniska Universitet och anses idag vara en av de ledande auktoriteterna inom användarvänlighet.

- Det *sociala motivet* avser den förenkling i att etablera och underhålla sociala nätverk som Internet erbjuder. (Exempel: chat, e-post och communitys.)

Höök¹⁷ fokuserar på just hur Internet har blivit ett verktyg som fokuserar såväl på nytta som nöje, med utsuddade gränser mellan dem båda. För att kunna bygga datorer som interagerar intelligent med människor understryker hon att även känslorna måste tas med som en del i designprocessen. Affektiv informatik handlar bland annat om hur man får datorer att uppfatta och förmedla emotioner till användaren. Det växte fram ur konstaterandet att grunden för ett rationellt tänkande och beteende är just känslor. Höök tror att framtida datorsystem allt mer kommer att utvecklas för att uppmuntra socialt umgänge samt att den fysiska kroppen även den kommer att vara ett element i interaktionen mellan dator och människa [26.]. Ett exempel är olika robotdjur som har byggts, som Pleo robotdinosaurie. Det är en autonom varelse som genom omgivningen och dess stimuli bygger upp en egen personlighet. Det är ett förkroppsligande av en dator som uttrycker (mänskliga) känslor i interaktionen med omvärlden

Den digitala klyftans tre stadier

Nielsen delar upp den digitala klyftan i tre stadier [42.]:

1. Ekonomisk klyfta. ”In its simplest form, the digital divide is manifested in the fact that some people can't afford to buy a computer.” Åtminstone i västvärlden är detta tämligen irrelevant. Det är inte längre dyrt att införskaffa en persondator, vare sig fabriksny eller begagnad. Dock kan kostnaden för att ha bredband vara ett problem, finanskrisen 2008 har gett många en sämre ekonomi och allt fler svenskar skuldsätts till följd av telefoni eller bredbandsabonnemang.¹⁸
2. Användbarhetsklyfta. ”Far worse than the economic divide is the fact that technology remains so complicated that many people couldn't use a computer even if they got one for free.” Om systemen är för komplicerade så uppnår inte användarna alla fördelar med dem. Det kan vara att texter eller hjälpfiler är utformade på ett sådant sätt som kan vara svårt att förstå. De två grupper med störst användbarhetsproblem är enligt Nielsen de med låg informationskompetens och äldre.

Om kunskapen ökar, så kan även användningen öka. Men så länge utvecklare inte

17 Kia Höök, professor i människa-maskin-interaktion på Institutionen för Data- och Systemvetenskap (DSV), en institution både inom KTH och Stockholms universitet.

18 Allt fler skuldsatta på grund av telefoni och bredband, <http://tv4play.se/nyheter/nyhetskanalen?videoId=1.1319534> (2009-11-20), inslaget sänt 2009-11-06

satsar på användbarhet för olika grupper samt att applikationer eller system utmärks av höga initialsvårigheter så kan en brist på motivation till användning och därmed kunskap vara ett hinder.

3. Maktklyfta. ”Even if computers and the Internet were extraordinarily easy to use, not everybody would make full use of the opportunities that such technology affords.” Ojämlighet vad gäller deltagande är en klyfta som har hållits konstant. I sociala nätverk kan deltagande sammanfattas i 90-9-1-regeln, det vill säga att 90% av användarna inte bidrar något, 9% bidrar sporadiskt och 1% av användarna står för det mesta av bidragen [43.].

Den tyske sociologen Jürgen Habermas menar att samtidigt som Internet genom sin informationsrikedom kan öka människor förmåga till kritiskt tänkande, så är det ett instrument som kan användas för manipulation och propaganda [36. s.6]. Det är därför viktigt att ta i beaktning det som Nielsen nämner, det faktum att många saknar initiativ och kunskap att ta tag i och förstå sig på hur saker och ting fungerar på Internet och därmed kan hamna i händerna på andra människors beslut. Som exempel tar Nielsen upp att många användare tar första bästa resultat i en sökmotor utan att fundera på varför det är överst eller hur de skulle kunna modifiera frågan till ett bättre resultat. Med en ofullständig kunskap om hur Internet fungerar är det lätt att hamna i underläge.

Faktorer som påverkar den digitala klyftan

Det är svårt att sätta någonting som ensamstående orsak till att vissa står utanför informationssamhället, istället är det en samverkan mellan flera olika orsaker. Jag har valt att lista dem under huvudrubrikerna Ålder, Funktionsnedsättning samt Utbildning.

Jag avstår därigenom från kön, då jag inte anser att det i sig är en avgörande faktor. Dock så kan *traditionella könsroller* ses som en faktor, då dessa leder till olika sorters användning och ojämn fördelning av datortid. Men tillgång till, kunskap om och motivation till användning är ingen könsfråga. Dessutom går det att se att klyftan mellan kvinnor och män successivt har minskat genom åren, även om en viss skillnad fortfarande finns, främst vad avser användningstid. Värt att nämna här är dock att datoriseringen särskilt har ”påverkat rutinbetonade kvinnoarbeten, medan rekryteringen till de kvalificerade datautbildningar som leder till makt över systemutformning har fortsatt vara starkt snedfördelad mellan könen”¹⁹. Jag avstår även från att ha med etnisk bakgrund (invandrare och svenska etniska minoriteter)

¹⁹ http://ne.se/lang/dator/150923/150918?i_h_word=Datorer+och+samh%C3%A4llsutveckling

som en faktor. Detta då det finns begränsat med statistik samt att den som finns visar på marginella skillnader vad gäller tillgång [47. s.37]. Geografi kan även det vara någonting som kan påverka. Folk i glesbygd använder Internet mindre, vilket kan bero på en sämre tillgång till bredband. Studier har visat att bredband ger lyft till internetanvändningen, men en bra uppkoppling i glesbygden kan vara dyrt.

Det som väger tyngst är dock om personen har börjat använda dator i grundskolan, användningen är här lika utbredd oberoende av andra faktorer [2. s. 1]. Men viktigt är att detta inte ses som att en gång lärt, alltid där. Tekniken utvecklas, och i samma takt bör även kunskapen om den utvecklas. Fortbildning bör ses som en kontinuerlig process.

Ålder

1995 var medelåldern på Internetanvändaren 28 år. År 2000 hade den ökat till 38 år och år 2009 till 42 år [16. s.42]. (Internetanvändarna under 18 år är inte inräknade). Störst andel av användarna utgörs idag av åldersgruppen 30-60 år.

Totalt finns det omkring 1 250 000 svenskar över 16 år som inte har tillgång till Internet hemma, av dessa är 800 000 över 65 år. Även om det bara är 3% av de som har tillgång till Internet i hemmet som inte är användare, så uppgår dessa ändå till 200 000 personer. Av dessa är omkring 74% över 56 år och de flesta arbetar eller har arbetat inom yrken där de inte har kommit i kontakt med dator och/eller Internet och därmed inte fått med sig det från arbetslivet. Just inkomst och utbildning har stor betydelse för användning bland äldre. Dock går det se att det finns vissa grupper bland de yngre som inte har total tillgång, främst kvinnor med låg inkomst och låg utbildning [17. s.3].

Det går alltså att se att både tillgång och användning sjunker dramatiskt för medborgare som är 65 år eller äldre. Detta kan, som nämnts ovan, bero på att dessa ofta inte har introducerats till tekniken genom arbetslivet, samt att det sociala nätverket blir mindre i och med att de går i pension. Allt eftersom de nya pensionärerna tar med sig användning av tekniken som en vana från arbetslivet tros åldersklyftan minska. Drygt en femtedel av Sveriges befolkning är över 65 år. I siffror innebär det över 1 700 000 [56.. Av vilka drygt 50% saknar tillgång till Internet hemma.

Funktionsnedsättning

Stigande ålder kan även ge ökad grad av funktionsnedsättning, vilket inte i sig är en

begränsning, men faktorer som dålig användbarhetsdesign med mera försvårar användningen. Men även då hänsyn tas till att äldre är överrepresenterade bland personer med funktionsnedsättning så har de sämre tillgång till dator och Internet i jämförelse med befolkningen i stort [8. s.126]. Flera studier visar att den vanligaste önskan är att få hjälp med att komma igång med sin dator, få hjälp med inställningar och hantering av virusskydd eller få fart på en skrivare och annan kringutrustning till datorn [24.]. Slutrapporten från projektet IT i Praktiken visade mycket positivt gensvar och ansåg att IT tveklöst har ”en mycket stor potential som stöd för funktionshindrade personer att uppnå ett ökat oberoende och möjlighet att delta i samhällslivet” [8. s.6].

I Riga-överenskommelsen från 2006 förband sig medlemsstaterna till att jobba aktivt med att minska de digitala klyftorna i samhället. De konstaterade att IKT är en mäktig drivkraft vad gäller ekonomisk tillväxt och för att motverka arbetslöshet samt att det ligger bakom omkring 50% av EU's BNP-tillväxt [41.]. De klargör redan i punkt två att det är särskilt viktigt att arbeta med tillgång för äldre och funktionshindrade, där det anses vara viktigt att ge dem möjlighet till grundläggande kunskap.

Utbildning

Ju högre utbildning en person har, desto troligare är det att denne använder sig av Internet. Utbildning har mer betydelse än inkomst, men generellt sett så ökar tillgången till Internet med inkomsten och därmed också användningen. Både utbildning och inkomst har historiskt sett visat sig ha betydelse för benägenheten att skaffa och ta till sig ny teknik. Ett nutida exempel är vilka som använder Internet för offentlig information från myndigheter och kommun samt vilka som skaffat sig e-legitimation. Skillnaderna mellan de med både hög utbildning och hög inkomst (75% samt 76%) och de med låg inkomst och låg utbildning (17% samt 14%) är slående. Skillnaden mellan arbetare och tjänsteman finns framför allt bland de som har pensionerat sig [65. s.26].

För att ha en inkomst så krävs ett arbete. Ett arbete (såvida det innefattar datoranvändning) leder till aktivitet med datorn och dess teknik, vilket leder till att man bekantar sig med denna och lär sig behärska basfunktioner vad gäller Internet. Med ett relativt arbetslöshetstal på 9,3% i februari 2010 så är det allt färre som har ett arbete. Dessutom har både antalet lediga platser och vakanser i landet i stort sett halverats [55. s.14]. I oktober 2009 uppgick

utanförskapet²⁰ till drygt 890 000 personer²¹. Dock går det att se att drygt hälften av Internetanvändarna aldrig har haft tillgång på sitt arbete samt att det under perioden 1990-2003 är drygt 75% av de som använder Internet som först fått access hemma [17. s.42].

Vi kan dock se att den senaste tidens nedgång i ekonomin har påverkat även människors tillgång till digital kommunikation. En undersökning som Kronofogden²² har gjort åt TV4 visar att skuldärenden rörande kommunikation (mobil, Internet och kabel-TV) under det första halvåret 2009 har ökat med 31% jämfört med 2008. Det har kommit in 74000 fall hittills, och myndigheten räknar med omkring 150000 fall under 2009.²³

Ointresse

Omkring 1 700 000 personer i befolkningen befinner sig utanför Internetvärlden [65.]. Av dessa har 1 100 000 aldrig använt Internet, 300 000 har tidigare använt Internet och 300 000 har tillgång till men använder av olika orsaker det inte. Utöver dessa finns ytterligare 1,5 miljoner använder Internet mycket begränsat. Även eMedborgaren²⁴ anger nedslående siffror där de anser att minst två miljoner personer i befolkningen har dåliga och bristfälliga kunskaper. ”Ungefär en miljon av dessa står i praktiken helt utanför IT-samhället i den meningen att de saknar uppkoppling till Internet, saknar e-postadress och kanske i många fall inte kan använda en dator.”²⁵

Men knappt 290 000 av de som står utanför är intresserade av att använda Internet. De som tidigare har använt Internet men inte längre gör det nämner pensionering, ekonomiska problem eller förändrade sociala förhållanden som anledning. En stor del nämner dock tekniska problem som bakgrund till att de inte längre är Internetanvändare. Bland de övriga (särskilt bland de äldre) tycks ointresse vara vad den största orsaken. Anledningar till ointresset kan vara att de inte känner sig delaktiga i utvecklingen inom området. Men det kan även vara missförstånd, brist på kunskap eller en personlig ståndpunkt mot teknik och användande som står bakom det [20.].

I sin artikel anger Green att de flesta ickeanvändare har begränsad kontakt med användare.

20 Detta mått på utanförskap mäter antalet individer som kunde ha försörjts med sjukpenning, a-kassa, socialbidrag eller förtidspension under ett helt år, så kallade helårsekvivalenter.

21 http://www.rod.se/politikomraden/arbete_och_naringsliv/Utanforskapet-tillbaka-pa-2007-ars-niva/

22 En statlig myndighet som arbetar med skulder. De arbetar för att alla parter ska få sina intressen tillgodosedda på ett lagligt och korrekt sätt.

23 <http://tv4play.se/nyheter/nyhetskanalen?videoId=1.1319534>

24 Ett samhällsprojekt som Dataföreningen har initierat med syfte att höja utbildningsnivån vad gäller att använda elektroniska kanaler för olika tjänster i samhället.

25 http://emedborgaren.se/what_is_emedborgaren

Värt att notera är att artikeln utgår från ett amerikanskt perspektiv. Vad gäller svenska förhållanden så tycks detta inte alls vara lika vanligt förekommande, då väldigt få står utanför så pass mycket. De flesta känner någon eller några som har tillgång till Internet. Dock går här att se en tydlig tendens vad gäller ålder, i den äldre generationen anger de flesta släktingar som närmaste användare, vilket innebär att de har ett socialt nätverk som består främst av ickeanvändare och därmed inte lever i en levande kultur vad gäller digital delaktighet. Enligt Green så skapar delaktighet i en tekniskt rik miljö feedbackspiraler som påverkar och underlättar kunskapsinhämtning. På samma sätt är det hämmande att vistas i en miljö fri från tekniska lösningar, teknologin blir till knepiga apparater och en motvillighet byggs upp gentemot dem. Det kan då vara svårt att se nyttan av användning och de anser inte att fördelarna överväger den kostnad, det besvär och den kunskap de skulle bli tvungna att skaffa sig.

De flesta som inte har Internet känner sig inte missgynnade eller utanför. Bland de yngre går det dock att se att de saknar att ha tillgång och upplever att de befinner sig i underläge jämfört med användare [65. s.59]. Bland de övriga kan en del se fördelarna med användandet. Det vanligaste är att de upplever gå miste om eller sig missa information, inte kunna följa sidhänvisningar från radio och TV, ökad svårighet i kontakt med vården, samt svårare att hålla kontakten med släktingar. Även ekonomiska nackdelar i samband med bankärenden eller otillgång till tidningars web-upplaga nämns.

Rädsla

Det finns två huvudsakliga rädslor att ta med i beräkningen vad gäller digital delaktighet: rädsla för tekniken och rädsla för säkerhet. Rädsla för tekniken bottnar mycket i okunskap, som att inte våga använda tekniken då man är rädd för att göra någonting fel. Det är här viktigt att skapa tilltro till användning och fokusera på den nytta och det nöje som kan uppstå, snarare än att fokusera på själva apparatkunskapen. Helt enkelt uppmuntra och uppmana till användning och få dem att inse att de inte kommer att förstöra datorn, samtidigt som de lär sig att våga göra fel ibland.

Säkerhet

Den andra rädslan är svårare att komma till rätta med. I en studie²⁶ med 27973 vuxna i 26 länder (Sverige medverkade inte) var den aspekt av Internet som bekymrade människor mest

26 19. Genomförd mellan 30/11-09 och 7/2-10 på beställning av BBC World Service.

bedrägeribrott. Just informationssäkerhet är en viktig fråga, men även här anser jag kunskap vara en grundläggande åtgärd. För att kunna använda Internet på ett säkert sätt och inte utsätta sig för onödiga risker behöver användarna veta hur dessa kan förebyggas och lindras.

Sedan så handlar det inte enbart om privatpersoners ansvar då det gäller informationssäkerhet. Företag, banker och myndigheter bör ha ett ständigtgående arbete för att försäkra sig om sina kunders integritet. Att de gör det är en förutsättning för att deras kunder ska kunna lita på dem. Men, detta är ett faktum som givetvis inte enbart gäller i den digitala världen, även om det är en mer relevant fråga i anslutning till ämnet.

Stötande material

Rädsla för Internet kan även vara att användaren är rädd för att den eller dess barn ska utsättas för stötande material. Vad som kan kategoriseras som stötande är en betraktelsefråga, men generellt sett så brukar burdust språkbruk, naket, sex och våld räknas in här. Det finns idag många funktioner för att undvika dessa. I de flesta webläsare finns mekanismer som gör det möjligt att blockera webplatser beroende på innehåll genom olika justeringar av inställningar. Det går även att blockera popupfönster och reklam. Även vad gäller e-post går det att justera skräppostfilter och därmed mer eller mindre försäkra sig om att inte råka ut för dem. Men det bästa sättet för att säkert kunna använda Internet är att själv lägga ned lite tid och söka efter information och utbilda sig själv samt att enbart använda tillförlitlig programvara. Det är måhända större risk att råka på stötande material på Internet än i vardagslivet, men möjligheterna med mediet överstiger vida riskerna, särskilt med de funktioner som idag finns för att undvika och kontrollera dem.

Näthat

Men rädsla för säkerhet kan även avse en rädsla för trakasserier och integritetsbrott, att bli uthängd med hela världen som potentiell åskådare. Anders Mildner kommenterar det hela i samband med Bjästa-fallet²⁷, att de "förfärliga digitala trakasserier och den djupt obehagliga mobbmentaliteten var bara en spegel av den fysiska verkligheten". Och det är så man måste se det. Om det inte redan fanns inom oss människor, så skulle det knappast komma upp som ett Internetfenomen. Internet är inte en separat företeelse utan snarare en del

27 Hösten 2009 blev en 14-årig flicka våldtagen på en skoltolett. Övertygad om gärningsmannens oskuld startades hatgrupper mot flickan på bland annat facebook. Fallet fick uppmärksamhet då Uppdrag granskning (SVT) i mars 2010 hade ett reportage om det.

av vår verklighet. Det gäller att kunna skilja mellan den fysiska och den virtuella verkligheten, men samtidigt vara medveten om de nära länkade samband som finns dem emellan.

Det är inte verktygen som används för trakasserier och kränkningar som är problemet, det är de som använder dem. Även Stig-Roland Rask anser att Internet enbart är en ny arena för mobbning samt att det inte är "märkligt att mobbning sker på den arenan för det är ju där ungdomar umgås" [45.]. Men, som jag påpekade ovan, det finns en skillnad, och det är just det att angreppen kan nå betydligt fler.

Även vid Landskronadådet²⁸ spred sig snabbt näthatet. Strax efter gripandet av den misstänkte fanns i diverse kommentarer förtal, hets mot folkgrupp och hot mot både mannen och hans familjemedlemmar. Anders Ahlqvist, biträdande chef för IT-brottssektionen på rikskrim, påpekar att "svårigheterna med att lagföra dessa brott är flera. Lagstiftningen är ju nationell medan nätet är internationellt." [18.]. Han anser att det finns tre konkreta hinder vad gäller att lagföra brotten som sker på nätet. För det första ifall serverna står i ett annat land än Sverige så är det deras lagstiftning som gäller. För det andra så lämnar de svenska nätoperatörerna endast ut IP-adresser om det gäller misstänkta brott som kan ge mer än dagsböter. För det tredje så lagrar sällan nätföretagen sina loggar, polisen hinner inte agera innan loggarna redan raderats.

Censur

I andra änden av spektrat av näthat kommer censur in, att genom regleringar och förhandsgranskning hindra spridning av sakuppgifter och synpunkter från att nå allmänheten. Det kan vara staten, företag eller privata organisationer som står bakom detta. Det är någonting som kan underminera allmänhetens informationsgrund och därmed påverka vad de anser i vissa frågor. Enligt Habermas så ökar människors "förmåga till kritiskt tänkande när de utsätts för många olika åsikter och argument" [36. s.6] och eftersom ett ocensurerat Internet är att ha tillgång till hela världens kunskap och åsikter så är det allvarligt om någon bestämmer sig för att ta bort vissa bitar ur pusslet.

Internet har revolutionerat yttrandefriheten i många länder, men myndigheter lär sig allt mer hur de ska göra för att blockera sidor vars innehåll de anser vara olämpligt. Några

28 I början av april 2010 misshandlades en 78-årig kvinna och hennes 71-årige make över ett bråk om en parkeringsplats utanför ett köpcentrum. Kvinnan avled av sina skador. En 23-årig man är häktad som på sannolika skäl misstänkt för grov misshandel och grovt vållande till annans död samt misshandel av normalgraden.

exempel är Pakistan som blockerat facebook och youtube, med motiveringen att innehållet var oislamskt. Brittiska parlamentet röstade i april 2010 igenom en lag som ger staten rätt att beordra filtrering för att bekämpa illegal fildelning. Även Kina censurerar information i stor omfattning, exempelvis måste sökmotorer som opererar från Kina underkasta sig de kinesiska censurreglerna. Det finns även andra totalitära stater som förföljer bloggare, blockerar sociala medier och kontrollerar informationsflöden.

Rent praktiskt så innebär nätcensur genom filtrering att internetoperatörerna "med tekniska åtgärder [kan] blockera information/dataströmmar för medborgarna i en stat eller ett geografiskt område" [49.].

En anledning kan vara att de styrande ser att Internet kan användas av politiskt oppositionella för att sprida sitt budskap inom såväl som utom landets gränser. En annan anledning kan vara att de styrande vill skydda sina medborgare samt motverka brottslighet, ett exempel inom Sveriges gränser är där filtrering av barnpornografi (som pågått sedan 2005).

Frågan ifall ändamålen helgar medlen är viktig att fokusera på, då filtren inte alltid fungerar som avsett. Filtringen kan överblockera, det vill säga att filtret blir godtyckligt och tar bort mer än vad som var meningen. Men med filtrering följer även underfiltrering, där det missar en del av det som det ska komma åt. Anders R Olsson påpekar att "filtrering är ett väldigt trubbigt vapen när det gäller att undanröja oönskat material från nätet. Dels är det svårt att på ett effektivt och rättssäkert vis avgränsa vad som bör och ska filtreras, och dels är det svårt att avgöra hur effektivt ett filter är" [7.].

Patrik Hiselius, ansvarig för samhällskontakter på TeliaSonera Group Communications, anser att det finns fyra riskområden vad gäller filtrering [7.]:

- **Transparens:** Det saknas insyn i vad som egentligen filtreras bort. Internetleverantörerna ska enligt avtal ta emot och implementera en filterlista från rikspolisstyrelsen utan att värdera innehållet.
- **Ändamålsglidning:** Det är viktigt att hålla fast i vad som ska få filtreras. Inom Sveriges gränser har förslag om filtrering som ett medel för att bekämpa terroristpropaganda samt filtrering av utländska spelsajter framförts. Även privata intressegrupper kan utöva påtryckning på internetleverantörerna, till exempel en önskan om att få fildelningssidor bortfiltrerade.
- **Rättssäkerhet:** Det finns idag ingen formell väg att överklaga om man upptäcker att

ens sida felaktigt hamnat i det nätfilter som nu är aktivt. Det är därför svårt att hävda sin oskuld om man hamnat i filtret av misstag. Det är ett problem när filtreringen hanterar sådant som annars ses som viktigt, fri kommunikation och yttrandefrihet i praktiken.

- Effektivitet: Det är svårt att veta hur effektivt nätfiltret är.

Det som är allvarligt med censur är att det kan vara svårt för medborgare att upptäcka det, men även att det måste omges med sekretess, för att undvika att internetanvändarna får tillgång till information som gör att de kan kringgå filtret.

Det är dock viktigt att här skilja på censur av informationsflöden på internet och förmoderering av kommentarer på forum. Skillnaden mellan dem båda är att den ena lägger ett filter på all kommunikation som anses olämplig medan den andra handlar om att forumägaren inte släpper igenom inlägg som de ej anser vara förenliga med deras värderingar.

Yttrandefrihet

I FN's allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1948 slås det i artikel 19 fast att "var och en har rätt att fritt hysa en åsikt och att uttrycka den i tal, skrift eller bild". I Europakonventionen slås det fast att "var och en har yttrandefrihet" och att "åsiktsfriheten samt att friheten att sprida och motta uppgifter och tankar är en del av yttrandefriheten".

I Sverige finns det fyra kategorier av yttrandefrihetsbrott: brott av beredskapsliknande karaktär (landsförräderi), brott med hemliga uppgifter (spioneri), brott mot allmänna intressen (uppvigling, hets mot folkgrupp) samt brott mot enskilda (förtal). Det vill säga, även om det finns ett förbud mot censur innebär det inte automatiskt att vad som helst får skrivas på Internet. Personuppgiftslagen (Pul) är tänkt att "skydda människor mot att deras personliga integritet kränks genom behandling av personuppgifter"²⁹ och gäller för verksamhet som bedrivs såväl av myndigheter som av enskilda personer. För att kunna avgöra vad som är en kränkning krävs att hänsyn tas till alla omständigheter samt att det "måste finnas ett bestämt och berättigat ändamål med behandlingen"³⁰. En huvudregel är att publicering inte får ske utan samtycke, men att vid publicering som sker trots detta så måste syftet i sådana fall "väga tyngre än den registrerades intresse av skydd mot den kränkning av den personliga

29 <http://www.datainspektionen.se/fragor-och-svar/personuppgiftslagen/vad-ar-personuppgiftslagen-och-pul/>

30 <http://www.datainspektionen.se/fragor-och-svar/personuppgiftslagen/vad-galler-nar-personuppgifter-behandlas-pa-webbplatser/>

integriteten som en publicering kan medföra”³¹. Men det finns även annat att beakta, så som särskilda begränsningar för behandling av känsliga personuppgifter, uppgifter om lagöverträdelser och person- och samordningsnummer.

Många av de som bedriver näthatskampanjer är inte medvetna om de lagar som gäller utan ser enbart deras rätt att som individ att yttra sig. I sin iver att utpeka brottslingar och fördöma deras dåd kan de själva bli en. Även detta är en kunskapslucka som måste täppas till. Det handlar inte enbart om att vuxna måste ta sitt ansvar och prata med samt engagera sig i sina barns värld, utan det handlar om att upplysa hela samhället om vilka lagar som gäller på nätet. Om dator- och Internetkunskap bör ingå i allmänbildningen så är juridiken inom detta område viktig att beröra. Det är även viktigt att skapa en internationell lagstiftning och informationspolicy vad gäller Internet.

Integritet

Personlig integritet handlar om en ”rätt att få sin personliga egenart och inre sfär respekterad och att inte utsättas för personligen störande ingrepp”³² och har ett nära samband med människans värdighet. Att vistas oskyddat på Internet är som att lämna ett spår av små fotsteg efter sig, där var du är och vad du gör registreras. Dessa uppgifter kan sedan användas av olika aktörer för att exempelvis anpassa en websidas information eller reklam. Det finns en frestelse i detta, att skapa ett personligt Internet anpassat till och efter individen. I bästa fall skapar det en mer användarvänlig och engagerande miljö, i värsta fall missbrukas informationen utan att skapa någon nytta.

EU-kommissionen anser att det är viktigt ”att öka kunskaperna om de risker som är förbundna med hantering av personavgifter via IKT-nät” [11. s.6] och att det bästa medlet är att utbilda användarna om risker med exempelvis stöld av identitet, upprättande av diskriminerande profiler och ständig övervakning. De anser att integritetsfrämjande teknik där personuppgifter reduceras utan att funktionaliteten i systemet går förlorad, det vill säga en teknik för att främja dataskyddet i informationssystem, bör användas.

Registrerad information om medborgarna kan användas inom forskning, men samtidigt i värsta fall komma i fel händer och missbrukas. Ett exempel är det förslag om ett nationellt abortregister under Socialstyrelsen som regeringens utredare 2009 föreslog. De anser att om

31 <http://www.datainspektionen.se/fragor-och-svar/personuppgiftslagen/vad-galler-nar-personuppgifter-behandlas-pa-webbplatser/>

32 <http://www.ne.se/lang/integritet/212289>

det vore ett av Socialstyrelsen förvaltade register (så som cancerregistret och slutenvårdsregistret) så skulle ingen obehörig kunna komma över informationen, då registren i praktiken är "oåtkomliga för andra än de som får tillstånd att använda uppgifter från dem i sin forskning" [40.]. Trots detta kan det finnas en rädsla över att vara registrerad. Makt är ett medel som kan skapa frestelser och det kan vara lätt att missbruka den. Att registrera aborter i det samhälle som Sverige idag är kan tyckas som ett mindre problem, men frågan är vart gränserna går samt vad uppgifterna kan spela för roll i framtidens samhälle, där värderingar och normer nödvändigtvis inte behöver vara desamma som idag.

Ett annat exempel är en teknik där shoppingcenter genom med hjälp av triangulering utifrån kundernas mobiltelefoner kan kartlägga hur länge de vistas där samt vilka butiker som besöks. Tekniken användes 2008 på ett antal köpcenter i England. Enligt företaget som står bakom systemet så används det enbart för att se beteendemönster, inte för att spåra enskilda individer. Dessa mönster använd sedan för att utveckla centret i enlighet med kundernas beteende, exempelvis genom språk på skyltar (om det visar sig att besökarna är internationella) eller placering av butiker. En talesperson på Information Commissioner's Office (Storbritanniens motsvarighet till Datainspektionen) påtalar riskerna med tekniken, om den "används tillsammans med andra system som innehåller personuppgifter med avsikten att få fram mer detaljerade profiler över identifierbara individer och deras köpvanor" [60.] så skulle de sannolikt inte ha godkänt systemet. Det riskfyllda i sammanhanget är dock att möjligheten till det finns.

Vad är en rimlig kostnad för att gynna det framväxande informationssamhället? Det krävs en respekt för medborgarna som bör präglas av framförallt öppenhet. Det krävs även att vi trots alla de fördelar som finns med en teknik som kan ta över allting och kontrollera alla även inser nackdelarna: så småningom kommer personer utan medborgarnas främsta i fokus lära sig samma teknik och kommer då kunna utnyttja den för egen vinning.

E som i engagemang

Storbritannien är ett exempel på ett land som kommit fram till betydelsen av tillgängliggöra offentliga data för allmänheten. Initiativet utgår ifrån tanken att det i samhället finns många som utifrån dessa data antingen kan bidra med idéer till lösningar eller själva bygga upp lösningar. <http://data.gov.uk/> bygger på tanken om den semantiska webben, det vill säga att länka samman metadata vid informationssökning och därigenom få mer relevanta sökträffar.

Den ska överbrygga de skillnader i datarepresentation som applikationer kan ha, det handlar således om informationens betydelse istället för dess representation. Några av grundtankarna bakom sidan är att data där ska vara enkelt att finna och återanvända, samt att utvecklingen ska ske *tillsammans* med användarna istället för enbart *för* dem. De arbetar för att använda teknologi som ett verktyg för förändring, istället för som en hämmande faktor. Att göra förvaltningen mer öppen och transparent kan ses som ett steg mot en mer deltagande demokrati.

Även i Sverige finns liknande tankegångar, här genom e-delegationen. I sitt första delbetänkande föreslog de bland annat en enhetlig svensk e-legitimation för hela den offentliga sektorn, som i förlängningen även ska kunna användas av den privata sektorn. Kommun- och finansmarknadsminister Mats Odell angav i ett pressmeddelande från oktober 2009 att detta var en möjlighet för både "offentliga och privata aktörer [att kunna] utveckla nya e-tjänster byggda på offentlig data och där användarnas behov är det som driver utvecklingen framåt" [14.]. Han hoppas på att människor genom en bra e-förvaltning ska känna sig mer delaktiga, då det idag finns ett gap mellan medborgare och regering. Att göra det lättare för människor att ta del av den demokratiska utvecklingen kräver dock interaktion och transparens. Även om Odell talar för att han vill uppmuntra aktörer att utveckla tjänster baserade på myndighetsdata så återstår det att se hur långt detta kommer att sträcka sig. Det handlar inte om att pracka på medborgarna information, utan snarare att uppmuntra medborgarnas lust till engagemang och vilja att ta del av informationen.

Nätrotter

Även om Internet har blivit ännu ett instrument att använda för manipulation och propaganda, så skapar det även en ny politisk arena. I interaktiva Internetfora har små grupper eller individer en möjlighet att göra sig hörda för en större publik och därmed få upp sina frågor på dagordningen. Barack Obamas framgångsrika presidentkampanj med nätet som nav och Piratpartiets framgång i valet till EU-parlamentet 2009 där de vann 2 av totalt 20 mandat är två exempel på hur gräsrotsaktivism har blivit nätrotsaktivism. Inför riksdagsvalet 2010 har de flesta partier tagit åt sig av dessa framgångar och finns i allt större utsträckning representerade på nätet. Men det handlar inte enbart om att finnas tillgänglig på Internet, utan att som alltid finna fram till väljarna genom att formulera budskap och värderingar som väljarna vill följa. Viktigt att inse är dock att mediet till viss del är budskapet.³³

33 Hänvisar till Marshall McLuhans uttryck "The medium is the message", genom vilket han menar att mediet

Som ett av tre delmoment i projektet ”Förbättrad tillgänglighet på webben” genomlystes riksdagspartiernas webplatser med fokus på behoven hos äldre och personer med olika funktionsnedsättningar. Slutsatsen var att partierna behöver vägleda användarna bättre. De tre vanligaste bristerna vad gällde tillgänglighet var att ”innehållet på webbplatserna inte är uppmärkt i en korrekt hierarkisk ordning, att det ibland är svårt att förstå vart länkar leder samt att delar av webbplatsen har för dålig kontrast” [27. s.5]. Webbplatserna har som ambition att agera som ett centralt nav för partiet online med uppgift att slussa användarna vidare, men för de som inte är så väl bevandrade i sociala medier kan det tvärtom bli svårt att förstå hur allting hänger ihop. Med enbart ikoner som koppling kan innehållet lätt bli oöverskådligt och obegripligt. Det kan vara svårt att till fullo ta till sig av det budskap och tillgång till samverkan som partierna erbjuder. I rapporten föreslås att lägga in en guidande text om vad sociala medier är och innebär samt vad man kan göra och vart man kan göra det på nätet. Obamas kampanj lyckades skapa ett engagemang hos väljare som tidigare inte hade engagerat sig politiskt. Även om de svenska partierna har den ansatsen så är det ännu inte någonting som helt har slagit igenom, men det går dock att se ”en början till att öppna upp dialogen för flera röster” [27. s.23].

Ovanstående undersökning gällde endast riksdagspartierna³⁴, men även andra partier satsar starkt på Internet och sociala medier för att nå väljarna. Piratpartiet är ett av dessa som har nått framgång genom att bygga sin aktivism från ett spontant svärmarbete. De anger i sina värderingar att de är beroende av en mångfald av röster som bygger grunden för bredare aktivism. Men Internet har även blivit en plattform för rekrytering för de främlingsfientliga grupperna. Geom att bland annat använda sig av kommentatorsfunktionen och blogglänkning på nyhetssajter försöker de skapa en bild av att det finns en mångfald i det ökade missnöjet, för att därigenom få igenom en acceptans för att rösta på högerpopulistiska partier. De nya kommunikationsvägarna har också inneburit ett genombrott för dem, då Sverigedemokraterna i flera av årets opinionsmätningar inför valet 2010 har passerat riksdagsgränsen.

Internet - en mänsklig rättighet?

De flesta som är digitalt delaktiga håller med om att Internet tillför många dimensioner till en människas liv och att det i mångt och mycket även kan förbättra livskvaliteten. I dagens

är en del av budskapet, vilket skapar ett symbiotiskt förhållande där mediet påverkar hur budskapet uppfattas. Mediet påverkar samhället inte enbart genom det budskap som det förmedlar, utan även genom mediets inneboende karaktär.

34 C, S, Fp, M, V, Kd, Mp

samhälle går det fortfarande att till viss mån klara sig utan att vara digitalt delaktig och således leva sitt liv utanför informationssamhället, men hur ser det ut i framtiden?

På arbetsmarknaden idag så är grundläggande datorkunskap ofta ett måste. I en framtid där datorer och informationsteknik tycks få ett allt större inflytande är det inte sannolikt att detta krav kommer att minska. Enligt en rapport om den europeiska arbetsmarknadens framtid tros ett högkvalificerat arbete år 2020 kräva allt mer av individen vad gäller såväl utbildning som avancerade kvalifikationer inom bland annat datorkunskap.³⁵ Men även som samhällsmedborgare börjar nackdelarna med att inte ha tillgång och kunskap visa sig allt mer. Även där tyder det mesta på att deltagandet kommer bli allt mer av ett krav istället för ett aktivt val. Om det blir en skyldighet att inneha kunskap om tekniken för att uppfylla de krav som samhället och arbetsmarknad ställer, bör det då inte även vara en rättighet att ha tillgång till Internet så att möjligheten att uppfylla kraven finns?

I studien som jag refererade till ovan höll 50% starkt med om att tillgång till Internet borde klassas som en grundläggande mänsklig rättighet. Utöver det var det ytterligare 30% som höll med om påståendet. Det vill säga, fyra av fem anser Internet vara en mänsklig rättighet.

De mänskliga rättigheterna slår fast att "alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter" samt syftar till att "alla människor ska få möjlighet att leva ett drägligt liv" och i det ha rätt till bland annat "utbildning, yttrandefrihet och att delta i landets styrelse"³⁶. I ett samhälle som bygger på digital delaktighet kan Internet vara en förutsättning och självklarhet för ett drägligt liv och en demokratisk röst. Men är Internet verkligen att betrakta som en mänsklig rättighet, eller går det snarare att betrakta som ett hjälpmedel?

För de med funktionsnedsättning kan Internet ses som ett hjälpmedel bland andra, någonting som kan underlätta livet och till och med förbättra livskvaliteten. En person ansåg i sin blogg att "att ta bort Internet från någon ska likaställas med att ta bort rullstolen från en person som inte kan gå /.../ Jovisst man har fortfarande möjligheten att uttrycka sin åsikt och leva, men man är mycket begränsad i sin rörlighet och i sitt informationsintag"³⁷

Men även för personer utan funktionsnedsättning så kan detta vara sant. Internet erbjuder en virtuell rörelsefrihet som, till skillnad från den geografiska, är gränslös i tid och rum.

35 http://ec.europa.eu/news/employment/081217_1_sv.htm

36 <http://www.fn.se/fn-info/verksamhetsomraden/manskliga-rattigheter-och-demokrati/>

37 <http://emil.isberg.eu/2010/03/14/internet-ett-hjalpmedel-mot-funktionsnedsattning/>

DAGENS SAMHÄLLE OCH FRAMTIDENS

Despite worries about privacy and fraud, people around the world see access to the internet as their fundamental right. They think the web is a force for good, and most don't want governments to regulate it.³⁸

Enligt Regeringen så ska Sverige vara ett informationssamhälle hållbart och tillgängligt för alla. Med det avser de en ”modern infrastruktur och samhällsnyttiga IT-tjänster för att förenkla vardagen och förbättra livskvaliteten för kvinnor och män, unga och gamla i alla delar av landet”³⁹.

Vad innebär den digitala klyftan för dagens samhälle?

Somdet går att se ovan så står drygt 20% av Sveriges befolkning utanför det digitala samhället. Av dessa är knappt en sjättedel intresserade av att ingå i det. Trots detta så kan man se som ett problem. Som jag har nämnt så beror det bland annat på kunskapsbrister, insiktsbrister eller att de har gett upp på grund av tekniska problem. För att förstå vad den digitala klyftan innebär så bör bland annat frågor som ”Vad missar medborgarna om de inte har Internet?” och ”Vad får man betala för att inte använda Internet-alternativet?” ställas. Men ickeanvändarnas attityder mot tekniken bör även de få en framträdande roll, då någon som har en rädsla för teknik eller tror att det är svårare än det egentligen är inte tenderar att använda den.

På en ren individnivå så kan dessa människor sägas stå utanför potentiella möjligheter så som näthandel, information, socialt och kulturellt kapital, kommunikation med familj, vänner, företag och statliga verk. Men även att de blir missgynnade genom att det inom de flesta branscher går mot utökad service på Internet och minskad samt ofta även dyrare service på kontoren.

Ur ett mer samhällsligt perspektiv så kan det bli ett problem i och med att allt fler satsar allt mer på information och tjänster online, på bekostnad av övriga alternativ. Så länge det finns medborgare som inte vill använda sig av dessa så måste de upprätthålla service på båda planen, vilket medför ökade kostnader.

Men det går även att ställa frågan ur ett helt annat perspektiv: är det egentligen användarna

38 Doug Miller, ordförande för GlobeScan, 19. s.2

39 <http://www.regeringen.se/sb/d/2373>

som missgynnas? Många icke-användare ser avsaknaden som en tillgång, det blir en befrielse att slippa teknikstressen och kunna ägna sin tid åt annat. De anser sig ofta leva ett rikare liv där tiden är fri. I Digitalis filosofi poängteras det att det inte enbart är kunskapen om Internet och tekniken vi behöver, utan att vi även bör diskutera hur vi utvecklas till mänskliga individer samt ställa oss frågan ”På vilka grunder kan och bör vi försöka bedöma vår situation i förhållande till teknologin?”[64. s.42].

Vad kan den digitala klyftan få för konsekvenser för framtiden?

Konsekvenserna av att stå utanför det digitala samhället kommer med största sannolikhet enbart att bli allvarigare med tiden. Detta då teknologi troligtvis kommer att involveras allt mer i våra liv samtidigt som samhället allt mer kommer att förutsätta och fungera kring tron att medborgarna har tillgång, kunskap och intresse för ny teknologi [4. s.3].

Findahl presenterar i sin rapport tre olika framtidsscenario [17. s.1-2]. Det första är tämligen enkelt och rättfram och ser att spridningen kommer att fortsätta upp till 90% av befolkningen, så som den gjorde med TV och mobiltelefoni. De som inte är delaktiga kommer att vara socialt utslagna grupper samt de med funktionsnedsättning. Det kommer, då som nu, att finnas ett behov av politiska åtgärder för att garantera tillgång.

Det andra är ett mer komplext scenario, där spridningen kommer att fortsätta upp till 85% av befolkningen. De som inte deltar kommer dels att vara socialt utslagna grupper samt de med funktionsnedsättning men även de som frivilligt avstår från användning. Åtgärder måste i detta fall handskas med båda grupper, vilket kan ske på två sätt: genom att bevara mångfalden i tillgångskanaler för tjänster och genom att förbättra användarvänligheten hos e-tjänster för att därigenom överkomma avstånd och misstro.

I det tredje och mer pessimistiska scenariot ser Findahl att spridningen kommer att plana ut vid 65-75% av befolkningen. Den digitala delaktigheten kommer enbart att finnas för vissa sociala grupper och regioner. Detta går att se ur den *digitale pessimistens* synvinkel, att tillräckligt stora resurser inte kommer att läggas ner för att bekämpa den digitala klyftan och att den därför kommer att kvarstå. Denne tror inte på att användarvänlig och/eller inklusiv design kommer att uppstå, då de inte har sett de tendenserna tillräckligt i dagens teknologi [4.].

Den digitale optimisten däremot tror på att konvergens och en allt mer användarvänlig och intuitiv design successivt kommer att minska den digitala klyftan. Vad de båda har

gemensamt är att de ser konvergens, standardisering, pris och användarvänlighet som nyckelfaktorer för att eliminera den digitala klyftan [4. s.18].

Som jag tog upp i avsnittet Integritet så kan den digitala klyftan även skapa ett samhälle där klyftan mellan medborgare, företag och myndigheter kan öka genom övervakning. Det ligger en fara i att medborgarna kan hamna i ett samhälle där de inte besitter vare sig virtuell eller geografisk rörelsefrihet utan att bli övervakade och registrerade. För att undvika detta krävs att användarna får möjlighet att genom dialog förmedla vad de har för synpunkter, men även att de uppmuntras till engagemang och lärande. Det är viktigt att användarna ses som en kraft i utvecklingen, snarare än som enbart kunder och därmed bara en kugge i hjulet.

Hur den digitala klyftan bekämpas idag

Enligt Wihlborg⁴⁰ så är utbildningar ”det klassiska exemplet på sätt att överbrygga klyftor” [50.], men hon påtalar även att blotta användandet av digitala verktyg ger kunskap om dem och därmed implicit minskar den digitala klyftan. Just bristen av exponering för tekniken anser även jag vara en kritisk punkt, det går inte att lära sig någonting om det endast figurerar i ens periferi som ett abstrakt begrepp.

I Sverige finns många initiativ för att främja användande och öka kunskapen. De är snarare en bottom-up approach som finns istället för en top-down, initiativen utgår från folkrörelserna. Jag har delat in åtgärderna i två nivåer och tar nedan upp några av de initiativ som jag anser vara en bra grund för att främja digitalt deltagande.

Nationella politiska program samt kommuner och landsting

Nationell IT-strategi för vård och omsorg. Det finns idag en strategi som rör enbart vårdområdet, men den torde vara applicerbar även i övrigt, då IT inte är en egen och separat sakfråga. Den är indelad i sex insatsområden där utgångspunkten är att allt arbete sker parallellt och samordnat [61.].

1. Harmonisera lagar och regelverk med en ökad IT-användning
2. Skapa en gemensam informationsstruktur
3. Skapa en gemensam teknisk infrastruktur
4. Verksamhetsstödande IT-system som möjliggör åtkomst till information
5. Se punkt 4.
6. Göra information och tjänster tillgängliga för medborgare och personal

40 Elin Wihlborg, doktor i teknik och social förändring vid Linköpings universitet.

Bredbandsstrategi för Sverige. Regeringen anser att Sverige har en stark IT- och telekomsektor samt att tillgången till bredband är överlag god [48. s. 16]. Bredbandsstrategin har som mål att 90% av alla hushåll och företag år 2020 bör ha tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s, samt 40% år 2015. Deras utgångspunkt är att tjänsterna ska tillhandahållas samt utvecklas av marknaden. Regeringen bör inte styra, utan endast skapa goda förutsättningar [48. s.6]. I glesbebyggda områden där tillgång och utveckling av densamma begränsas av faktorer så som att investeringar i infrastruktur inte lönar sig på samma sätt som i tätbebyggda områden. Regeringen anser därför att de som befinner sig där bör ta till sig samt använda sig av teknologin, så att investering blir mer lönsamt och därmed mer attraktivt för marknaden [48. s.19].

En hållbar lärarutbildning. Det är viktigt att säkerställa att framtida generationer får en tillfredsställande digital kompetens, detta så att de kan ”delta som fullvärdiga medborgare i ett framtida internationellt samhälle”[62. s.371]. I förslaget till en ny lärarutbildning läggs mycket fokus på att integrera IT-aspekter i undervisningen, vilket ställer krav såväl som på lärare som lärarutbildning. Men der finns en medvetenhet om detta, vilket går att se i rapporter och förslag vad gäller dessa områden. En undersökning visar dock att 80% av lärarna idag vill ha fortbildning för att kunna hantera den snabba medieutvecklingen. Den visade även att 70% av lärarna har behov av fortbildning för att hantera frågor om integritet, säkerhet och källkritik på Internet. Att så många anser sig ha en låg kompetensnivå vad avser mediet kan leda till minskad möjlighet till användning av det i undervisningen [37.].

Teknik för äldre. Mellan 2007-2010 gav Regeringen Hjälpmedelsinstitutet i uppdrag att samordna en satsning att stödja utvecklingen av användarvänliga teknikstöd, bra produkter och tjänster för äldre och anhöriga. Teknik för äldre har fördelat 66 miljoner kronor på 100 projekt som pågår runt om i landet under de tre fokusområdena Anhöriga, Boende och Information om och tillgänglighet till bra produkter.⁴¹ HI har nu fått i uppdrag att fortsätta satsningen 2010-2012, med en årlig budget av 22 miljoner kronor.⁴²

e-Förvaltning. e-delegationen handlar om en koordinering, standardisering och samordning avseende e-förvaltning. Delegationen kommer att sammanställa och analysera myndigheternas arbete med e-förvaltningsprojekt och följa upp dess effekter för såväl medborgare som företagare som medarbetare. Dessa kommer årligen att redovisas med underlag och förslag till regeringen på området. Syftet med den är att stärka utvecklingen av e-

41 <http://www.teknikforaldre.se/100-projekt>, 2009-03-29

42 <http://www.hi.se/sv-se/Nyheter/Huvudnyhet/Fortsatt-satsning-pa-Teknik-for-aldre/>, 2009-03-29

förvaltningen och skapa goda möjligheter för myndighetsövergripande samordning.⁴³

Under ministerkonferensen i Riga år 2006 konstaterades betydelsen av e-integration och i ”IKT för ett integrerat samhälle” fastställdes flera konkreta mål för ”Internetanvändning och Internettillgång, datakompetens och IKT-tillgänglighet till 2010” [11. s.3]. Detta EU-initiativ för e-integration omfattade

- A) En e-integrationskampanj, ”E-integration: kom med!”, som ska öka kunskaperna och samla insatserna under 2008. Kampanjen ska avslutas med en ministerkonferens, där de konkreta framstegen ska redovisas och åtagandena stärkas.
- B) En strategisk ram för åtgärder som ska genomföra Rigadeklarationen.
 - 1. skapa rätt förutsättningar för allas deltagande i informationssamhället genom att överbrygga bredbands-, tillgänglighets- och kompetensklyftorna,
 - 2. verka för ett reellt deltagande från grupper som riskerar att utestängas och förbättra livskvaliteten, och
 - 3. samordna åtgärderna för e-integration för att maximera de varaktiga effekterna.

Svaret från regeringen var att de välkomnade meddelandet som ett ramverk för gemensamma insatser samt att de gärna deltar, ”men ställer sig avvaktande till alltför centralt styrda riktlinjer och åtgärder på gemenskapsnivå” [51.]. De nämner dock även att ”Sverige ligger långt framme inom ett flertal IT-politiska områden och har en generellt sett hög IT-mognad hos medborgarna och hos företagen” [52.] Just detta faktum är inte någonting som borde fungera hämmande för ett aktivt arbete för e-integration, utan snarare tvärtom.

Då myndigheter har ett slags monopol på sin information så är det viktigt att den görs lättillgänglig och inte utesluter någon grupp i samhället. Då myndigheterna effektiviserar sitt arbete genom att införa IT-tjänster så är det viktigt att alla medborgare har möjlighet att nå och förstå informationen från den offentliga sektorn.

Digital delaktighet är huvudsakligen en ickefråga ur kommunpolitiskt perspektiv, vilket är synd då de har resurser att ta vara på detta genom bland annat SFI, komvux och biblioteken. De initiativ som har tagits har snarare riktat sig mot fysisk tillgänglighet vad gäller uppkoppling samt en utveckling av e-tjänster och e-förvaltning. Men om inga insatser för att öka kunskapen bland medborgarna görs, så finns det en risk att dessa inte används.

Ett exempel på hur biblioteken kan användas för att höja medborgarnas digitala kompetens ger Birgitta Hellman Magnusson, Bibliotekskonsulent på Länsbiblioteket i Östergötland. Hon

43 <http://www.edelegationen.se>, 2009-03-29

berättar om hur avgiftsfria Internetkurser har lockat över tusen östgötar till biblioteken. Et handlar i grunden om att inspirera och övertyga människor att våga prova det nya, att få dem att inse behovet av grundläggande digital kompetens. Men hon påpekar även att det är viktigt att det är gratis och att den nya tekniken finns tillgänglig i offentliga miljöer. Hon efterfrågar en genomtänkt strategi från samhällets sida, en nationell satsning för att skapa digitala lärmiljöer nära människor, där biblioteken kan bli en strategisk resurs för att höja medborgarnas digitala kompetens [22.].

Övriga samhället

Informationssamhälle för alla. IKC (Internationellt kulturcentrum) är en internationell avdelning inom Studieförbundet Vuxenskolan. Genom sitt projekt arbetar de med fyra behörigheter (kommunikation på modersmålet, kommunikation på svenska, samhällskunskapskompetens och digital kompetens. för att minska de digitala klyftorna mellan invandrare och infödda svenskar. Digitalt deltagande handlar för dem inte enbart om att lära sig att surfa eller skicka e-post, utan även ”att man ska ta en riktig hänsyn till den sociala och kulturella kontexten”⁴⁴

.SE (Stiftelsen för Internetinfrastruktur. En oberoende allmännyttig organisation som dels ansvarar för Internets svenska toppdomän, .se, dels verkar för en positiv utveckling av Internet i Sverige genom att vara en aktiv forsknings- och utvecklingsfinansiär under ”devisen att alla ska våga, vilja och kunna använda Internet ”⁴⁵. De verkar under nio definierade satsningsområden, några av dessa är

- Internetguider. Lättillgängliga och gratis publikationer och statistik om Internet och dess användning riktat till en bred publik.
- Internetstatistik. Exempel på rapporter som de hjälpt till att finansiera är *Privatpersoners användning av datorer och Internet 2008* (SCB), *Svenskarna och Internet 2008* (Wii) samt sidan www.internetstatistik.se .
- Internet i skolan. Ett projekt som har som mål att ”stödja långsiktig positiv utveckling och användning av Internet i Sveriges skolor”⁴⁶.
- Internet för alla. Genom praktiska exempel visa hur människor kan inspireras till att bli Internetanvändare. Ett exempel är en satsning för att ge hemlösa tillgång till

44 <http://www.sv.se/templates/AvdNews.aspx?id=1632&epslanguage=SV>, 2010-03-14

45 <http://www.iis.se/se-ar-mer/>, 2010-03-14

46 <http://www.iis.se/se-ar-mer/>, 2010-03-14

Internet, ett annat syftar till att öka Internetanvändningen bland äldre. *eMedborgaren*. Ett projekt som arbetar för att avskaffa den digitala klyftan genom utbildning vad gäller grundfunktioner som baseras på Internet, till exempel e-post. De arbetar genom eLearning utifrån en detaljerad kravspecifikation där slutmålet är att bli en certifierad eMedborgare, en ny certifieringsstandard från Dataföreningen i Sverige.⁴⁷

Den digitala klyftan i ett globalt perspektiv

Vi lever i en global värld, *glokalisering* är ett uttryck som använts för att beskriva det, det betecknar förmågan att tänka globalt och handla lokalt, här med tyngdpunkt på den blandning mellan globalt och lokalt som existerar mycket i och med globalisering, Internet och andra tekniska innovationer. Informationssamhällets tillväxt är inte enbart av godo, det går att se att det i samband med globaliseringen än mer har ökat skillnaderna mellan I- och U-länder⁴⁸. Men trots detta så hade år 2009 över en fjärdedel av världens drygt 6,8 miljarder människor⁴⁹ tillgång till en dator hemma [31.]. Men de flesta användarna finns i I-länderna, som utgör drygt 20% av världens befolkning.⁵⁰

Den höga kostnaden för tillgång i utvecklingsländerna kan verka avskräckande, men undersökningar visar på en positiv trend i att priser vad gäller bland annat telekommunikation sjunker. Dock går det att se att länder med höga inkomstnivåer betalar relativt lite för IKT-tjänster, medans länder med låga inkomstnivåer betalar relativt mer. I U-länder kostar en entry-level bredbandsuppkoppling i snitt 167% av BNI⁵¹, jämfört med 2% i I-länder [30.]. Som Castells nämner, "samhällets starkt skiftande tidpunkt för ankomst till Internetkonstellationen /kommer/ att få bestående konsekvenser för världens kommunikations- och kulturmönster" [6. s. 401].

Europa

I genomsnitt så hade 2008 60% av Europas hushåll (16-74 år) tillgång till Internet och 49% hade det via bredband, drygt hälften av alla EU-medborgare i åldern 16-74 år använde

47 <http://emedborgaren.se/become>, 2010-03-14

48 Industriland, benämning på världens högst industrialiserade och ekonomiskt utvecklade stater. Tillverkningsindustri med hög produktivitet men nödvändigtvis inte den primära sysselsättningen i landet. Utvecklingsland, benämning på de stater som har underutveckling som ett stadium av ekonomisk eftersläpning och som en exploaterad position i världsekonomin. (Källa: www.ne.se)

49 <http://www.census.gov/ipc/www/idb/worldpopinfo.php>, 2010-03-14

50 <http://www.census.gov/ipc/www/idb/region.php>, 2010-03-14

51 Bruttonationalinkomst. Räknas ut från BNP genom att dra ifrån kapitalavkastningar och arbetsinkomster som går till utlandet och lägga till motsvarande som flödar in till Sverige samt skattebetalningar och bidrag från internationella organisationer.

Internet varje dag [12. s.90]. Tillgången har växt dramatiskt under de senaste åren. De regionala skillnaderna är dock stora, då de vad gäller tillgång går från 90% i Noord-Holland (Nederländerna) till 17% i Severozapaden (Bulgarien), samt vad gäller bredbandsaccess så går det från 79% i Groningen och Noord-Holland (Nederländerna) till 12% i Severozapaden (Bulgarien) [12. s.92]. De sex regioner med bäst Internetaccess ligger alla i Nederländerna, men även de Skandinaviska länderna och övriga länder i väst ligger långt framme. Bulgarien och Grekland är de länder som ligger i botten, tillsammans med övriga länder i öst.

Initiativ som tagits för att främja digitalt deltagande och tillgång inom EU är bland annat projektet i2010. De definierar eInclusion som både inkluderande IKT och användandet av IKT för att uppnå vidare inkluderingsobjektiv. Fokus låg på att främja de positiva bidrag som IKT kan göra vad gäller ekonomi, samhälle och individuell livskvalitet. i2010 kommer att följas upp av the Digital Agenda under 2010.

Asien och Oceanien

Trots att både mobilabbonemang och Internettillgång har ökat under de senaste åren, så går det att se en signifikant skillnad mellan hög- och låginkomstländer. Just vad gäller tillgång så har klyftan ökat. År 2007 hade befolkningen i Nya Zeeland, Japan, Korea, Singapore och Malaysia mellan 55% och 80% tillgång till Internet. I botten låg Myanmar, Tior-Leste, Tajikistan, Bangladesh och Kambodja där knappt 1% av befolkningen använde Internet. Snittet på hela regionen låg på omkring 20% [63.]. Problemen ligger där bland annat på en infrastrukturell nivå.

Afrika

På top-30⁵² över länders bredbandsabbonenter finns inget Afrikanskt land med. Det är också den region som har minst antal Internetanvändare i världen. År 2007 beräknades enbart 1 av 130 medborgare ens äga en dator. Internetanvändningen varierer mellan 35,67% (Seychellerna) till 0,19% (Sierra Leone), med ett snitt på 5,34%. Även här är infrastrukturen ett problem, där brist på vägar, telefonlinjer och elektricitet separerar landsbygden än mer i den digitala klyftan. Men även den relativa kostnaden för IKT-tjänster är högst i Afrika, där inkomstnivån ligger som lägst [31.]. Detta är ett problem som antagligen inte kommer i första hand, då många av länderna kämpar med fattigdom och sjukdomar. En ökad IKT-användning kan

52 http://www.itu.int/ITU-D/ict/statistics/at_glance/top20_broad_2008.html, 2010-03-12

dock verka positivt och främja till exempel information om HIV-spridning, vilket gör det till en fråga att ta i beaktning för att bekämpa ovan nämnda problem.

Nordamerika och Sydamerika

I genomsnitt hade i Amerika 44,7% tillgång till dator hemma och 36,3% tillgång till Internet hemma. Även här är skillnaderna stora, med en variation från 79,1% (Kanada) till 2,3% (Kuba) och från 72,1% (Kanada) till 1,8% (Kuba, Guatemala och Haiti) [32. s.79]. Den höga penetrationen i USA och Kanada står i stark kontrast till de övriga länderna i regionen, där stora skillnader mellan landsbygd och stad fortsätter att finnas. Trots att USA är ett rikt land så är kostnaden ett hinder, då det är ekonomiskt ojämlikt. 2006 var 3 av 4 ickeanvändare arbetslösa. [17. s.7]. Regionen har som fördel att de språk som talas där (engelska, spanska, portugisiska och franska) finns representerade globalt på Internet, vilket gör att användarna kan använda sig av material utvecklat såväl i Amerika som i andra regioner.

ANALYS

There is as much need for technology to understand the disengaged,
as there is for the disengaged to understand technology.⁵³

Att överbrygga den digitala klyftan handlar inte om att övertyga och inspirera människor till ett aktivt digitalt liv genom att enbart fokusera på vilken roll tekniken skulle kunna ha i deras liv. Det handlar till minst lika stor del om att visa för dem hur och varför tekniken har en roll i samhället. De digitala förändringar som har skett har påverkat omfattande och med stora konsekvenser för såväl samhälle som individ. IKT har bidragit till att förändra normer som tidigare utgått från ett mer analogt perspektiv.

Ett problem kan vara att den digitala klyftan kan uppfattas som ett abstrakt begrepp, vilket gör att den lätt hamnar i skuggan av mera akuta och konkreta samhällsproblem, så som hemlöshet och fattigdom. Det är även lätt att frågan om IT blir fragmenterad, då den snarare än att vara en enskild fråga involverar och kan inkluderas i det mesta.

Diskussion

Ordet demokrati kommer från grekiskans δῆμος (demos) vilket står för "de fria medborgarna" eller folket och κράτος (kratos) vilket står för styrelse och kan härledas från kratein som innebär styra eller härska. Kort sagt, demokrati står för folkmakt, folkstyre. Det råder delade meningar om vad en demokrati egentligen innebär, men en substantiell del i det hela är dialogens roll. Dialog är till skillnad från monolog tvåvägskommunikation. Dialog människor emellan och dialog mellan makthavare och medborgare. Dialog för att stimulera medborgarnas självkritik och stödja deras färdigheter. Men dialog uppkommer inte bland dem som är absolut övertygade om sanningen i deras egna idéer [35.]. En nödvändig förutsättning för såväl demokrati som dialog är att alla båda parter deltar, bidrar och kritiskt ifrågasätter, såväl sina egna åsikter som i samhället väl förborgade "sanningar".

En levande demokrati förutsätter därmed att medborgarna kan inhämta samt tolka information och vara fri att diskutera och delta. Deltagande är beroende av fri tillgång på kunskap, kultur och information. IKT möjliggör för en interaktiv dialog där alla kan medverka och bidra. På ett censurerat Internet finns tillgång till nästan all information, all

53 4. s.24

kunskap, ett bra redskap för att träna det kritiska sinnet.

En viktig del i demokrati är således att tillhandahålla information för allmänheten. Ny teknologi kan underlätta det förfarandet både billigare och mer effektivt, och dessutom vara ett verktyg för att sammanföra, informera och koordinera människors politiska ageranden [35.]. Risker med teknologin, som kan undergräva dess demokratiska aspekter, är att den underlättar för censurering samt integritetskränkande samling av information. Det blir en intressekonflikt med makt i centrum, där den enskilda medborgarens önskan om att ha makt och kontroll över såväl sitt analoga som digitala liv krockar med myndigheters önskan om att ha makt över sina medborgare för att undvika kriminellt beteende och liknande. Men även privata intresseorganisationer söker makt över information för att stärka sin egen ställning. Filtrering av barnpornografi kan ses som ett rimligt steg, men riskerna med över- och underblockering är stora. Och vart ska gränserna sättas? Hur långt kan vi gå med motiveringen att ändamålen helgar medlen? Jag anser att riskerna med nätcensur är större än de eventuella fördelar det kan ge.

Ett samhälle bör bygga på att alla individer ges samma möjlighet att bli väl informerade och upplysta medborgare. Inom EU anges fyra basfärdigheter: att kunna läsa, skriva, räkna samt digital kompetens. Med grupper som står utanför en så pass viktig informationskanal som Internet har blivit så riskerar samhället att delas upp i ett A-lag och ett B-lag, vilket i ett längre perspektiv kan ge stora konsekvenser.

Att ge alla individer samma möjlighet till information betyder även att hänsyn måste tas till användarnas skiftande behov. Grupper som har nackdelar genom diverse socioekonomiska förhållanden, funktionsnedsättning eller bristande grundkunskaper bör få samma tillgång till utbildning som övriga, men med särskilt stöd för att till fullo kunna utnyttja sin potential. Dock bör alla ges samma möjlighet att använda sig såväl som att inte använda sig av den digitala tekniken. Med det menar jag att vi inte bör tvinga alla till ett aktivt dagligt digitalt deltagande, men till viss mån måste tvinga alla till ett minimalt digitalt deltagande. Delaktighet i det digitala samhället är inte binär, du kan inte vara antingen närvarande eller frånvarande. I och med att myndigheter och företag allt mer etablerar sig i det så blir individer representerade i systemet, genom bland annat personregistrering.

Men för de som ändå väljer att i sitt vardagsliv stå utanför, är det då samhällets skyldighet att erbjuda samma möjligheter för dem? Jag anser att de som har gjort ett aktivt val att stå utanför det digitala samhället i viss mån även har ställt sig utanför samhällsutvecklingen och

därmed inte har rätt att kräva det. Att producera allting både analogt och digitalt är en ökad kostnad, med resurser som kan komma till större nytta på andra projekt. Det tycks dock vara en tudelad fråga, 47% av åhörarna på .se's hearing ansåg att samhället inte ska låsa sig till nätet och erbjuda information även offline.

Men digital delaktighet handlar inte om att förstå rådande teknik. Även om det idag konkret handlar om att lära sig hur man kopplar upp sig på Internet genom en dator eller mobiltelefon, så vet vi inte hur tekniken kommer att se ut i framtiden och vilka villkor som gäller då. Utmaningen och det viktiga är snarare att få människor att förstå vad tekniken kan åstadkomma för dem. Låta dem inse vilka möjligheter som finns i Internet, samt vad dessa kan åstadkomma för dem.

Jämfört med övriga länder så ligger Sverige bra till vad gäller tillgång och kunskap till informationsteknik. Trots detta finns det fortfarande ett väsentligt antal som aldrig har använt Internet, vilket gör att vi inte nöjt kan slappna av, utan snarare bidra till en vilja att stå kvar i framkanten. Vi kan sägas ha tagit oss förbi den ekonomiska klyftan och befinner oss nu i en klyfta vad gäller användarvänlighet och maktförhållanden. Kunskap såväl som teknik är en färskvara där kontinuerlig inlärning är av nödvändighet. Att staten ständigt bidrar med möjlighet till fortbildning inom området är en viktig fråga för att säkerställa framtida krav på medborgares IKT-kunskap, någonting som dessvärre inte tycks göra i tillräcklig utsträckning. Jag tror på den bottom-up approach som vi har här i Sverige. Ett problem är dock att politikerna inte tar ansvar för utlärning genom att exempelvis samordna och ge tillgång till resurser.

ReK⁵⁴ konstaterade år 2008 att Rigamålen inte skulle komma att uppfyllas fram till 2010. Anledningen ansåg de vara att medlemsländernas satsningar var alltför splittrade samt att samarbete saknades dem emellan. De ville rikta medlemmarnas uppmärksamhet på "behovet av att öka insatserna och under de kommande åren utarbeta program som är konkreta, tidsmässigt begränsade och möjliga att utvärdera" [10.].

Inom Sverige har någon större politisk satsning inom området inte märkts av. Det är viktigt att arbeta både på lokal och regional nivå med konkreta planer och prioriteringar för att främja såväl tillgänglighet som delaktighet. Engagemanget på politisk nivå måste öka och arbetet måste synliggöras. Detta kan till viss del handla om att öka medvetenheten hos de

54 Regionkommittén (ReK) är ett rådgivande organ bestående 344 ledamöter som är kommunalt eller regionalt folkvalda politiker, där antalet ledamöter från varje land återspeglar ungefär landets befolkningsstorlek. ReK ska rådfrågas innan EU fattar beslut i frågor som rör lokalt och regionalt styre.

styrande, ge dem kunskap och förståelse om IKTs effekter på samhället. I och med att IT är en mångfasetterad fråga där flera olika utskott kan beröras så är det särskilt viktigt att samordna offentliga åtgärder med såväl det civila samhällets som näringslivets aktörer. Allt med medborgarnas bästa i fokus.

Men då ser på digital delaktighet och Internet så är det trots allt viktigt att se och inse vilka som var förstagenerationsanvändare. Detta då de som delaktiga producenter har byggt upp en nätkultur genom att själva bidra med innehåll och på andra sätt forma det. Dessa användare var en tämligen homogen grupp av män i 30-årsåldern med högre utbildning. Deras identitet och beteende har kommit att stå som norm för kommande användare, vilket kan fungera som en hämmande faktor för användning. Men i och med att samhället har adopterat den nya tekniken så pass mycket, så att "vem som är interagerande och vem som är interagerad i det nya systemet /.../ ger en allmän struktur åt det informationella samhällets maktsystem och frigörelseprocesser" [6. s. 424] kan detta förändras. De som inte använder Internet idag är framtidens potentiella användare, vilket gör att deras attityder mot ny teknologi är av avgörande betydelse. Men det kräver en medvetenhet hos såväl användare som utvecklare.

Inom Kognitiv beteendeterapi (KBT) innefattar arbetet för att komma till ro med en rädsla eller fobi att kartlägga orsakerna till problemet (då det anses bero på erfarenheter i form av inlärning) och förminska dess roll genom successivt ökad exponering. Målet är att förändra beteenden, tankar och känslor. Detta tillvägagångssätt anser jag är tillämpligt även vad gäller digital delaktighet. Det ointresse som många hyser för att skaffa sig kompetens på området kan i mångt och mycket grunda sig i negativa attityder mot tekniken som kan uppstå genom rädsla eller förutfattade meningar. De grupper som idag inte är delaktiga behöver nås och förstås, upplysas och exponeras för tekniken. För att alla ska få vara med i framtidens samhälle så behöver beteenden, tankar och känslor kring IKT förändras.

För ett tag sedan så lyssnade jag på Tendens i P1⁵⁵, temat var dyslexi och i ett nära samtal fick vi följa en sjukpensionerad fordonsmekaniker som lärde sig läsa och skriva vid 43 års ålder. Han hade gått i hela sitt liv utan att varken kunna läsa eller skriva och hans livsval hade präglats av dessa svårigheter, en tendens som han kunde se först i efterhand. Vad som fick mig att fastna för reportaget var hur dyslexin hade påverkat hela hans liv samt hur han ansåg att läsandet hade fått världen att öppna sig. Något centralt i det han sa var just den slutsats han drog efter att ha fått sin diagnos och lärt sig att läsa: "var det inte värre än så här?".

55 "Egentligen kanske jag velat bli läkare", <http://sverigesradio.se/sida/arkiv.aspx?programid=3381&artikel=3505121&date=2010-03-01> (2010-04-18)

Och det är just där som digital delaktighet kommer in enligt mig. Utan digital kompetens tvingas människor (medvetet eller omedvetet) till vissa val i livet. Alla bör ha samma möjlighet att välja ett liv där de känner sig värdefulla och jämställda i samhället. Visst finns där individuella skillnader som felvariabel, lika möjligheter betyder inte lika stor del av kakan. Men för att kunna göra ett riktigt val behövs vetskapen om att alla dörrar är öppna, att individen är fri att välja utifrån sig själv och inte utifrån en begränsande kontext. Människor bör få en chans till digital delaktighet och jag önskar att alla kunde få möjlighet att utforska tekniken och förvånat utropa "var det inte värre än så här?".

Slutsats

Det som fokus bör läggas på i insatser för att förebygga den digitala klyftan kan sammanfattas i följande punkter:

- Större resurser måste läggas på förebyggande och upprätthållande utbildning. Resurser bör även läggas på att utbilda kompetenta och förtroendegivande handledare.
- Upprätta en övergripande nationell IKT-strategi.
- I anslutning med inskrivning på arbetsförmedlingen bör personens e-kompetens kartläggas och utbildning erbjudas där behov finns. Det är även viktigt att satsa på dem som redan idag är långtidssjukskrivna med utbildningsinsatser.
- Dator med Internetuppkoppling som subventionerad medborgarrätt för att främja och hjälpa till ett aktivt användande.
- Större resurser måste läggas på att förstå nu bortkopplade grupperns behov och att se dem som potentiella användare. Antaganden i stil med att deras användning och beteende kommer att vara detsamma som hos nuvarande användare är begränsande och kan vara en orsak till att de står utanför i dagens läge.
- Marknadsföra nyttan av Internet och förmedla kunskap om teknologin, särskilt till dem med störst risk för utanförskap. Inte så pass att de tvunget måste övertygas om fördelarna och därigenom övertalas till användning, utan snarare ge dem information och redskap som möjliggör användande. Då ointresset till viss del beror på missuppfattningar och kunskapsbrist så är det viktigt att förmedla en annan synvinkel till dem.
- Användarvänlig och intuitiv design som utvecklas i samverkan med användarna. Detta skulle därmed inte verka exkluderande samt på ett helt annat sätt säkergöra att

dess funktionalitet möter användarnas behov. Gränssnitt där teknologin är intuitiv (eller osynlig) är att föredra. Detta kan även bidra till att teknologin inte fordrar anskaffande av expertkunskap på användarnas vägnar och därmed är kan steget att närma sig den bli mindre.

KÄLLFÖRTECKNING

1. A-focus AB (2009). "Täckning med minst 144 kbit/s. Schablonberäkning av kostnaden för att förse alla i Sverige med tillgång till Internetaccess med hastigheter om minst 144 kbit/s". <http://www.pts.se/upload/Rapporter/Internet/2009/a-focus-144-kbits-feb09.pdf> (2010-03-11).
2. Andersson, Annika (2003). "Digitala klyftor - förr, nu och i framtiden". <http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/17/51/2b88bddd.pdf> (2010-03-11)
3. Arnhof, Ylva (Statens folkhälsoinstitut) (2008). "Sjuka i onödan? Hur friska är personer med funktionsnedsättning?". <http://www.handisam.se/upload/On%C3%B6dig%20oh%C3%A4lsa/Sjuka%20i%20on%C3%B6dan%20-%20L%C3%A4ttl%C3%A4st.pdf> (2010-04-09).
4. British Telecom (2004). "The digital divide in 2025: an independent study conducted for BT". <http://www.btplc.com/societyandenvironment/pdf/digitaldivide2025.pdf> (2010-02-25).
5. Carlsson, Sten (1950). *Svensk ståndscirkulation 1680-1950*. Uppsala: Lindblad.
6. Castells, Manuel, (2006), *Nätverkssamhällets framväxt. Informationsåldern. Ekonomi, samhälle och kultur. Band 1., 2 uppl*, Göteborg: Daidalos.
7. de Kaminski, Marcin (2010). "Nätfilters effektivitet och legitimitet". <http://cybernormer.se/2010/04/27/natfilters-effektivitet-och-legitimitet/> (2010-06-07).
8. Eliasson, Folke (Hjälpmiddelsinstitutet) (2005). "IT i Praktiken - Slutrapport". <http://hi.se/Global/pdf/2006/063102.pdf> (2010-03-11).
9. "Europaparlamentets och rådets rekommendation av den 18 december 2006 om nyckelkompetens för livslångt lärande" (2006, 30 december). *Europeiska unionens officiella tidning*, s.10-18. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:SV:PDF> (2010-04-12).
10. "Yttrande från Regionkommittén om "E-integration". (2008, 5 juli). *Europeiska unionens officiella tidning*, s.12-16. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:172:0012:0016:SV:PDF> (2010-04-12).
11. Europeiska Gemenskapernas Kommission (2007). "Meddelande från kommissionen till europaparlamentet, rådet, europeiska ekonomiska och sociala kommittén och sociala kommittén och regionskommittén. Det europeiska i2010-initiativet för e-integration. "Att vara en del av informationssamhället"". http://ec.europa.eu/information_society/activities/einclusion/docs/i2010_initiative/comm_native_com_2007_0694_f_sv_acte.pdf (2010-04-12).
12. Eurostat (2009). kap.7 "Information society". *Eurostat regional yearbook 2009*. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-HA-09-001-07/EN/KS-HA-09-001-07-EN.PDF (2010-03-12).
13. Fienberg, Howard (2002). "Digital Apartheid?". <http://www.hfienberg.com/clips/digitaldivide.htm> (2009-12-14).
14. Finansdepartementet (2009). "E-delegationen föreslår enhetlig elektronisk legitimation". Pressmeddelande 19 oktober 2009. <http://www.sweden.gov.se/sb/d/11394/a/133809> (2010-04-11).
15. Findahl, Olle (2008). "Vad säger Internetstatistiken? En vägledning för analys och tolkning av nationell och internationell statistik".

- http://www.iis.se/docs/Internetstatistik_webb_2_.pdf (2010-03-11).
16. Findahl, Olle, .SE (2009). "Internet 15 år. Visionerna möter vardagsverkligheten – om hur svenskarna blev Internetanvändare". http://www.iis.se/docs/Internet_15_%C3%A5r.pdf (2010-03-11).
 17. Findahl, Olle (2009), "Who are Excluded and Why? A Study of the Non-Users of the Internet". http://www.wii.se/publicerat/cat_view/38-artiklar.html?orderby=dmdate_published (2010-04-12).
 18. Forsström, Anders (2010). "Mobben på nätet. Hets mot folkgrupp i Landskronadådets spår". <http://www.dn.se/nyheter/sverige/hets-mot-folkgrupp-i-landskronadadets-spar-1.1073946> (2010-03-29).
 19. GlobeScan (2010). "Four in Five Regard Internet Access as a Fundamental Right: Global Poll". http://www.globescan.com/news_archives/bbc2010_internet/BBC_Internet_Poll.pdf (2010-03-25).
 20. Green, R. Michelle (2006). "Unpacking 'I don't want it' – why novices and nonusers don't use the Internet". *First Monday 11(9)*. <http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/1395/1313> (2010-03-11).
 21. Hedenborg, Susanna & Kvarnström, Lars (2009). *Det svenska samhället 1720-2006 : böndernas och arbetarnas tid.*, 3 uppl. Lund: Studentlitteratur.
 22. Hellman Magnusson, Birgitta (2010). "Bekämpa den digitala analfabetismen!". <http://www.internetdagarna.se/track/anvandarnas-internet/bekampa-den-digitala-analfabetismen#comment-%201453> (2010-03-14).
 23. Henriksson, Sten (X). "Datorer och samhällsutveckling". http://ne.se/lang/dator/150923/150918?i_h_word=Datorer+och+samh%C3%A4llsutveckling (2010-03-11).
 24. Hjälpmedelsinstitutet (2009). "Nu startas försök med IT-support för äldre och personer med funktionsnedsättning". <http://www.hi.se/sv-se/Pressrum/Pressmeddelanden-2009/Nu-startas-forsok-med-IT-support-for-aldre-och-personer-med-funktionsnedsattning/> (2010-03-11).
 25. Högskoleverket (2007). "Utvärdering av arbetet med breddad rekrytering till universitet och högskolor. En samlad bild". <http://english.hsv.se/download/18.5b73fe55111705b51fd80006484/0743R.pdf> (2010-03-11).
 26. Höök, Kia (2002). "Social och affektiv informatik: två inslag i framtidens IT-samhälle". <http://www.sics.se/~kia/Socialaffektivinformatik.htm> (2010-04-09).
 27. inUse (2010). "Partiernas webbplatser – en genomlysning". http://www.inuse.se/storage/RAPPORT_Valrorelsen_webben_demokratin.pdf (2010-03-31).
 28. Irving, Larry (1999). *Introduction* i "Falling Through the Net: Defining the Digital Divide". <http://www.ntia.doc.gov/Ntiahome/Ftt99/introduction.html> (2009-12-14).
 29. IT-kommissionen (2002). "Vem använder Internet och till vad? Spridning av Internet bland befolkningen. IT-kommissionens rapport 1/2002". http://www.itkommissionen.se/dynamaster/file_archive/020320/965b7110d73f80ee99e6d5e5df0ce45b/Rapport%20Vem%20anv%e4nder%20Internet0304.pdf (2009-12-28).
 30. ITU (International Telecommunication Union) (2010). "New ITU report shows global uptake of ICTs increasing, prices falling". http://www.itu.int/net/pressoffice/press_releases/2010/08.aspx (2010-03-14).
 31. ITU (2009). "The world in 2009: ICT facts and figures". http://www.itu.int/ITU-D/ict/material/Telecom09_flyer.pdf (2010-03-11).

32. ITU (2009). "Information Society Statistical Profiles 2009. Americas".
http://www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/ind/D-IND-RPM.AM-2009-E09-PDF-E.pdf (2010-03-12).
33. IVA (Kungl. IngenjörsvetenskapsAkademien) (2008). "Internetframsyn – så blir Sverige en ledande internetnation år 2015".
<http://www.iva.se/upload/Verksamhet/Projekt/Internetframsyn/internetframsyn-syntesrapport.pdf> (2010-04-09).
34. IVA (2010). "ICT for SWEDEN. AMBIENT SWEDEN – så blir Sverige en ledande internetnation". <http://www.iva.se/PageFiles/8275/201003-IVA-AmbientSweden-slutrapport-I2.pdf> (2010-04-09).
35. Kavathatzopoulos, Iordanis (2007). "Information Technology as a tool for democratic skills". In A. Lionarakis (Ed.), *Forms of democracy in education: Open access and distance education* (pp. 155-162). Athens: Propompos.
36. LO (2003). "IT – digitala klyftor eller gräsrotsdemokrati".
[http://www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidView/346A2B8445F79C1FC1256E75003DAC0F/\\$file/itdigitalaklyftor.pdf](http://www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidView/346A2B8445F79C1FC1256E75003DAC0F/$file/itdigitalaklyftor.pdf) (2010-03-14).
37. Lundgren, Per (2010). "Ny undersökning: 8 av 10 lärare är i behov av fortbildning i nya medier". <http://ow.ly/1wmXD> (2010-04-11).
38. Mildner, Anders (2010). "Farligt skilja nätet från verkligheten. Perspektiv Bjästa-fallet".
39. http://www.svd.se/nyheter/inrikes/farligt-skilja-natet-fran-verkligheten_4490849.svd (2010-03-29).
40. Milton, Anders (2009). "Dela ut gratis p-piller till skolelever över 15".
<http://www.dn.se/debatt/dela-ut-gratis-p-piller-till-skolelever-over-15-1.891320> (2010-04-09).
41. "Ministerial declaration. Approved unanimously on 1 June 2006, Riga, Latvia."
(2006).
http://ec.europa.eu/information_society/events/ict_riga_2006/doc/declaration_riga.pdf (2010-03-14).
42. Nielsen, Jacob (2006). "Digital Divide: The Three Stages".
<http://www.useit.com/alertbox/digital-divide.html> (2009-12-28).
43. Nielsen, Jacob (2006). "Participation Inequality: Encouraging More Users to Contribute". http://www.useit.com/alertbox/participation_inequality.html, 2009-12-14
44. Nielsen, Jacob (2005). "Lower-Literacy Users".
<http://www.useit.com/alertbox/20050314.html> (2009-12-28).
45. Nilsson, Dan (2010). "Inte märkligt att mobbning sker på nätet".
http://www.svd.se/nyheter/inrikes/inte-markligt-att-mobbning-sker-pa-natet_4494081.svd (2010-03-29).
46. Nilsson, Désirée (2007). "Digitala klyftor. Delrapport". http://www.sika-institute.se/upload/Projekt%20&%20uppdrag/Digitala%20klyftor/Digitala%20klyftor_delrapport.pdf (2010-03-11).
47. Nilsson, Désirée (2007). "2007:6 Digitala klyftor – Insatser för att överbrygga dessa. Redovisning av ett regeringsuppdrag". http://www.sika-institute.se/Doclib/2007/SikaRapport/sr_2007_6.pdf (2010-03-11).
48. Näringsdepartementet (2009). "Bredbandsstrategi för Sverige. N2009/8317/ITP".
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/13/46/33/61e77df0.pdf> (2010-07-31).
49. Olsson, Anders R, (2010), "Lagreglera censur på nätet".
http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/lagreglera-censur-pa-natet_4594273.svd (2010-06-

- 07).
50. Paulsson, Stefan (2007). "Nygamla klyftor i det digitala samhället".
<http://www.resurs.folkbildning.net/object/238694/nygamlaklyftoridigitalasamhallet.htm>
(2010-03-29).
 51. Regeringskansliet (Näringsdepartementet) (2008). "Faktapromemoria 2007/08:FPM66 Att vara en del av informationssamhället".
<http://www.riksdagen.se/webbnav/?nid=251&dokid=GV06FPM66> (2010-04-18).
 52. Regeringskansliet (Näringsdepartementet) (2007). "Kommentar till dagordningen för rådets möte (TTE) den 29-30 november samt den 3 december 2007". Punkt 7 b) Meddelande från kommissionen avseende det europeiska i2010-initiativet för e-integration - "Att vara en del av informationssamhället". s.4.
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/09/30/31/ebbaab9e.pdf> (2010-04-18).
 53. Sandgren, Patrik (2009). "Bredbandskartläggning 2008. En geografisk översikt av infrastrukturen för bredband i Sverige".
<http://www.pts.se/upload/Rapporter/Internet/2009/bredbandskartlaggning-2008-PTSER2009-8.pdf> (2010-03-11).
 54. SCB (2007). "25 yrkesgrupper med högst medelålder totalt. Förvärvsarbetande anställda 16-64 år efter medelålder, år 2007". <http://www.scb.se> (2010-01-07).
 55. SCB (2009). "Sveriges ekonomi. Statistiskt perspektiv." Nr. 4 2009.
http://www.scb.se/Grupp/Teman/Sveriges_Ekonomi/_Dokument/Sverigesekonomikv309.pdf
(2010-03-11).
 56. SCB (2009). "Folkmängden den 1 november efter region, ålder och tid. År 2002-2009". <http://www.scb.se> (2010-01-18).
 57. SCB (2010). "Nyckeltal för Sverige Januari 2010". <http://www.scb.se> (2010-03-11).
 58. SCB (2010). "Arbetskraftsundersökningarna 2009".
http://www.scb.se/Statistik/AM/AM0401/2009A01/AM0401_2009A01_SM_AM12SM1001.pdf
(2010-03-11).
 59. SCF Associates Ltd (2009). "A Green Knowledge Society. An ICT policy agenda to 2015 for Europe's future knowledge society".
http://ec.europa.eu/information_society/europe/i2010/docs/i2010_high_level_group/green_knowledge_society.pdf (2010-01-07).
 60. "Shoppingcenter kartlägger kunder via mobiltelefonen". (26 maj 2008).
<http://www.datainspektionen.se/integritet-i-fokus/shoppingcenter-kartlagger-kunder-via-mobiltelefonen/> (2010-04-11).
 61. Socialdepartementet (2008). "Sex insatsområden".
<http://www.sweden.gov.se/sb/d/10671/a/105882> (2010-03-09).
 62. SOU 2008:109 (2008). kap 5.5 "IT i lärarutbildningen". *En hållbar lärarutbildning. Betänkande av Utredningen om en ny lärarutbildning*.
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/11/67/37/b4b3b355.pdf> (2010-03-11).
 63. UNESCAP (2008). "Digital divide remains glaring in Asia despite growth in mobile telephones". <http://www.unescap.org/unis/press/2008/nov/g58.asp> (2010-03-12).
 64. Winter, Simon & Johansson, Per (2009). "Digitalis filosofi. Människor, modeller och maskiner". http://www.iis.se/docs/digitalis_filosofi_web.pdf (2010-03-11).
 65. World Internet Institute (2009). "Svenskarna och Internet 2009".
<http://www.wii.se/publicerat/rapporter.html> (2010-03-11).
 66. World Internet Institute (2008). "Svenskarna och Internet 2008".
<http://www.wii.se/publicerat/rapporter.html> (2010-03-11).
 67. World Internet Institute (2007). "Svenskarna och Internet 2007".

<http://www.wii.se/publicerat/rapporter.html> (2010-03-11).
68. World Internet Institute (2001). "Svenskarna och Internet 2000".
<http://www.wii.se/publicerat/rapporter.html> (2010-03-11).